

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ З ЕКОЛОГІЧНОГО, КЛІМАТИЧНОГО ТА ЕНЕРГЕТИЧНОГО ПРАВА ЄС

**в рамках проєкту програми Європейського Союзу ЕРАЗМУС+
Жан Моне «Екологічне, кліматичне та енергетичне право ЄС»**

(620353-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR)

2023

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

COLLECTION OF SCIENTIFIC WORKS ON EU FOOD LAW AND POLICY

**in term of the European Union programme ERASMUS+ prject Jean Monnet
Chair «EU Environmental, Climate Change and Energy Law»**

(620353-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR)

2023

УДК 34

ББК 67.62 УКР

С 89

Рекомендовано Вченою радою юридичного факультету НУБіП України
(Протокол № 6 від 17.11.2022 р.).

Збірник наукових праць з екологічного, кліматичного та енергетичного права ЄС. К.:
Видавничий центр НУБіП України, 2023. 41 с.

У збірнику наукових праць з екологічного, кліматичного та енергетичного права ЄС подані наукові здобутки провідних науковців та молодих вчених, які присвячені екологічному, кліматичному та енергетичному праву ЄС та їх імплементації у правову систему України.

Для студентів, аспірантів, викладачів, докторантів, практикуючих юристів.

Усі матеріали подаються в авторській редакції

Наукові праці опубліковані в авторській редакції мовою оригіналу. Відповідальність за достовірність викладення матеріалу та відсутність плагіату несуть автори праць.

Всі права застережено. Жодна частина цього видання не може бути відтворена будь-яким способом та в будь-якій формі без письмового дозволу власників інтелектуальних прав.

Видання здійснено в рамках проекту Жана Моне програми Еразмус+ «Екологічне, кліматичне та енергетичне право ЄС»: 620353-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR, що виконується на кафедрі міжнародного права та порівняльного правознавства Національного університету біоресурсів і природокористування України. Зміст заходу не може розцінюватися таким, що відображає точку зору Європейського Союзу.

Disclaimer - The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

© Автори текстів, 2023

© Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2023

Зміст

Вітренко В. ВОДНА ПОЛІТИКА ЄС.....	5
Гарбарчук М. ЛІСОВА ПОЛІТИКА ЄС.....	18
Шевченко К. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АТОМНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ...	29
Коваль Р. АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВЧО – НОРМАТИВНОЇ БАЗИ У СФЕРІ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ УКРАЇНИ ДО СТАНДАРТІВ ЄС.....	42

Вітренко Віталій Ігорович,
Національний університет біоресурсів
та природокористування України,
v.vitrenko@ukr.net

ВОДНА ПОЛІТИКА ЄС

Анотація

Мета статті аналіз ключових аспектів водної політики ЄС, її впливу на забезпечення водою, а також пошук шляхів покращення управління водними ресурсами для досягнення сталого розвитку та виконання зобов'язань в галузі збереження навколишнього середовища.

Наукова новизна дослідження взаємозв'язків між водними екосистемами та біорізноманіттям, а також розробка стратегій для збереження та відновлення природних водних середовищ

Висновки екологічне законодавство Європейського Союзу (ЄС) розвивалося протягом більш як 30 років та нараховує близько 300 законодавчих актів, серед яких директиви, регламенти, рішення, рекомендації, повідомлення та інші політичні документи. Повні текстові версії документів чинного екологічного законодавства ЄС викладені у «Довіднику законодавства Співтовариства», який постійно оновлюється. Він містить акти чинного законодавства ЄС (регламенти, рішення та директиви), угоди та конвенції, а також деякі важливі, але необов'язкові акти. Увесь матеріал у Довіднику розбито на 20 глав.

Законодавство в галузі довкілля, споживання та здоров'я охоплює Глава 15. Розділ 15.10 присвячений довкіллю й містить чотири підрозділи, а саме: «Загальні положення та програми»; «Забруднення та шкідливі чинники»; «Космос, довкілля та природні ресурси», а також «Міжнародне співробітництво». Європейська економічна комісія протягом кількох років активно працює в напрямі вдосконалення своєї практики законодавчої діяльності з метою забезпечення високої якості розроблюваних законодавчих ініціатив, аби вони були простими, ефективними та відповідали конкретним потребам.

Основні зусилля в рамках програми «Кращі нормативні документи» у сфері довкілля будуть відтворені у сімох Тематичних стратегіях, які нині розробляють згідно з Програмою 6 ЕАР: забруднення атмосферного повітря, морське навколишнє середовище, стале використання ресурсів, запобігання накопиченню та вторинна переробка відходів, стале використання пестицидів, захист ґрунтів і міське довкілля. Вони визначать рамкову систему дій Співтовариства та держав-членів на наступні два десятиліття, що має забезпечити більшу правову та регуляторну визначеність. Умовою членства в ЄС є узгодження кожної країни-

кандидата свого національного законодавства та практики адміністративної діяльності з екологічним правовим набутком ЄС.

Законодавча база включає саму Рамкову Водну Директиву 2000/60/ЄС (змінена та доповнена Рішенням № 2455/2001/ЄС), що встановлює законодавчу базу для політики Співтовариства в галузі використання та збереження водних ресурсів, а також захисту континентальних поверхневих вод, прибережних і підземних вод з метою запобігання та зменшення забруднення, забезпечення стабільного використання води, охорони водного середовища, поліпшення стану водних екосистем та мінімізації негативних наслідків повеней і посух. Ухвалення цієї рамкової Водної директиви в 2000 р. зробило раціональнішим законодавство Співтовариства в цій сфері завдяки тому, що вона замінила сім попередніх Директив, які стосувалися поверхневих вод, водного ареалу риб, молюсків і ракоподібних, підземних вод та викидів небезпечних речовин.

Ключові слова: водна політика ЄС, законодавство ЄС.

Постановка проблеми. Водні ресурси є надзвичайно важливими для життя і добробуту населення, а також для збереження екосистем та забезпечення сталого розвитку. Європейський Союз визнає цю важливість і вживає заходів для регулювання та захисту своїх водних ресурсів. Однак, несвореність і забруднення водних ресурсів залишаються актуальними питаннями.

Метою даної статті є дослідження та аналіз водної рамкової директиви Європейського Союзу та її впливу на забезпечення якості водних ресурсів. Головною метою є розкриття досягнень та викликів, пов'язаних із впровадженням цієї директиви, а також визначення шляхів поліпшення стану водних ресурсів у ЄС та забезпечення їхньої екологічної безпеки. Стаття також спрямована на визначення стратегій та політичних заходів для подолання поточних та майбутніх викликів у галузі охорони водних ресурсів та підтримки сталого розвитку у Європейському Союзі.

Виклад основного матеріалу. Загалом у Європі водокористування забезпечується підземними водами (65 %) та поверхневими водами (35 %), і лише невелику кількість становить опріснення солоної води. У таких країнах, як Данія та Ісландія, ґрунтові води задовольняють понад 90 % попиту. Загальне використання поверхневих та підземних вод у різних сферах господарства Європи розподілилося наступним чином: 64 % – сільське господарство, 20 % – енергетика, 12 % – постачання населенню, 4 % – промисловість [1].

У водній політиці Європейського Союзу виокремлюють три законодавчі хвилі.

Перша хвиля охоплює період з 1975 по 1980 рр., коли було прийнято ряд директив та рішень, які встановлюють екологічні стандарти якості для конкретних видів води та граничні величини викидів [2, с. 4]. Вона пов'язана з ініціюванням п'ятирічних Екологічних програм дій (Environmental Action

Programmes) в 1973 р., що визначили цілі та принципи екологічної політики Європейської комісії. З кінця 1970-х років упроваджено низку заходів щодо скорочення та запобігання забрудненню вод, визначено стандарти для європейських річок та озер, які використовуються для забору питної води. Директиви цього періоду базуються на регуляторному підході, розділивши водну екосистему на окремі охоронювані товари. До них належать: Директива про поверхневі води (Surface water directive (75/440/ЄЕС), Директива про води для купання (Bathing water directive (76/160/ЄЕС), Директива про рибні води (Fish water directive (78/659/ЄЕС), Директива про молюскові води (Shellfish water directive (79/923/ЄЕС).

З метою запобігання забрудненню водних об'єктів, виключення шкоди здоров'ю людей здійснення моніторингу та контролю якості води була прийнята Директива Ради 75 /440 /ЄС про вимоги до якості поверхневих вод, призначених для забору питної води в державах-членах [3, 26-31], а також – Директива Ради 76 /160 /ЄС про якість води для купання [4, 1-7]. Їх мета – зменшення забруднення вод, що використовується для питних потреб і купання та їх охорона від подальшого погіршення, що сприятиме в цілому охороні навколишнього середовища та здоров'я населення [5, 517]

Початок другої хвилі законодавства був зумовлений зростаючою евтрофікацією морських і рибних вод. Задля боротьби з цією головною проблемою забруднення вод було прийнято ряд директив, які встановили суворі правила щодо поводження зі стічними водами та використання нітратів у сільському господарстві. Відповідно до Директиви 91/271/ЄЕС та 98/15/ЄЕС очищення стічних вод стало обов'язковим навіть у найменших населених пунктах, а Директива щодо нітратів (91/676/ЄЕС) запровадила юридично обов'язкові заходи, які обмежували кількість добрив, що використовуються на полях. З прийняттям Директиви щодо комплексного запобігання та контролю за забрудненням (96/61/ЄС) було сформульовано нове правило для контролю за викидами. Крім того, Керівні принципи управління небезпеками у разі великих аварій (96/82/ЄЕС, так звана Директива Seveso II) містять важливі аспекти захисту води.

Третя хвиля політики ЄС в галузі водного господарства розпочалася з повідомленням Європейської Комісії з питань водної політики Співтовариства у лютому 1996 р., в якому Європейська комісія зробила висновок про необхідність розроблення Рамкової директиви про воду з метою концентрації, раціоналізації та стандартизації, а також покращення ефективності європейського законодавства у сфері захисту води [6, с. 3–4].

В основу Водної Рамкової Директиви (Water Framework Directive (2000/60/ ЄС), прийнятої у жовтні 2000 р., покладено інтегроване управління водними ресурсами. Інтеграція як базова концепція включає: інтеграцію екологічних цілей, інтеграцію всіх водних ресурсів в масштабах річкового басейну, інтеграцію всіх видів водокористування, функцій, цінностей та впливів, інтеграцію аналізів та експертизи, інтеграцію водного законодавства в єдину та узгоджену структуру, інтеграцію широкого спектру заходів, включаючи ціноутворення та інші економічні інструменти, в єдиний підхід

до управління, інтеграцію зацікавлених сторін та громадянського суспільства у процесі прийняття рішень, інтеграцію різних рівнів прийняття рішень, які впливають на водні ресурси і стан води, інтеграцію водного законодавства держав-членів [7, с. 7].

Водна Рамкова Директива встановлює правила, спрямовані на: 1) захист усіх форм води (поверхнева, підземна, внутрішня і перехідна), 2) відновлення екосистем у водоймах та навколо них, 3) зменшення забруднення водних об'єктів, 4) забезпечення сталого використання води окремими особами та підприємствами.

Національні органи влади зобов'язані ідентифікувати річкові басейни на своїй території, призначити відповідальні органи для управління цими басейнами відповідно до правил ЄС, аналізувати особливості кожного річкового басейну, включаючи вплив діяльності людини та економічну оцінку водокористування, стежити за станом води у кожному басейні, реєструвати охоронювані території, що використовуються для питної води, виробляти та впроваджувати «плани управління річковими басейнами», забезпечити відшкодування вартості послуг з водопостачання з дотриманням принципів ефективного використання ресурсів та «забруднювач платить», надавати громадськості інформацію та консультації щодо управління річковими басейнами. Крім того вони визначають штрафи, що застосовуються до порушників національних положень, прийнятих відповідно до цієї Директиви [8].

Держави-члени мають свободу вибору при призначенні компетентних органів, оскільки вони впроваджують законодавство ЄС через власний національний закон, тобто застосовують процедурну автономію, а також використовують власних державних службовців, тобто мають інституційну автономію [9].

Організація та регулювання управління водними ресурсами на рівні річкових басейнів з урахуванням природно-географічної та гідрологічної одиниці замість використання адміністративних та політичних кордонів є однією з важливих концепцій Директиви.

Кожне рішення про використання або втручання у водні системи в районі річкового басейну повинно здійснюватися узгодженим чином і має бути викладено в так званих планах управління басейном річки [9, с. 82–83]. Водна Рамкова Директива тісно переплітається з іншим водним законодавством Європейського Союзу. Так, відповідно до ст. 16 Водної Рамкової Директиви Європейська Комісія повинна викласти детальні положення щодо охорони підземних вод в окремій директиві.

У грудні 2006 р. до Рамкової Директиви про воду була прийнята дочірня Директива, спрямована на запобігання забрудненню підземних вод від сільськогосподарських відходів, таких як пестициди та інші шкідливі хімікати. Актуальність захисту підземних вод зумовлена тим, що підземні води складніше очистити, ніж поверхневі води, забруднення підземних вод може загрожувати здоров'ю людей, оскільки підземні води часто використовуються для абсорбції питної води, для промисловості та

сільського господарства, підземні води забезпечують базовий потік для багатьох річок, а також діють як буфер у сухих періодах і є важливим для підтримки водно-болотних угідь.

Директива 2006/118/ ЄС включає в себе процедури оцінки хімічного стану підземних вод та заходів щодо зниження рівнів забруднюючих речовин. Вона містить критерії для виявлення значних і стійких тенденцій зростання рівня забруднення підземних вод, запобігання та обмеження непрямих викидів забруднюючих речовин у підземні води, встановлення хімічного статусу підземних вод, наявності забруднюючих речовин у підземних водах.

У 2008 р. з метою захисту морського навколишнього середовища, а також сприяння сталому використанню морських товарів та послуг прийнято Рамкову Директиву про морську стратегію (Marine Strategy Framework Directive (2008/56/ЄС)), дія якої розповсюджується на морські води, що включає прибережні води та морське дно і надра, на які поширюється юрисдикція держав-членів відповідно до міжнародного права. Ця Директива є першою частиною законодавства ЄС щодо прийняття екосистемного підходу, який забезпечує охорону всього морського біорізноманіття. Мета директиви полягає в забезпеченні «збереження біорізноманіття до 2020 року» [10].

Вона встановлює загальний підхід та цілі щодо запобігання, захисту та збереження морського середовища за допомогою стратегій, які охоплюють 6-річні цикли. Країни ЄС повинні оцінити стан навколишнього природного середовища своїх морських вод та вплив діяльності людини (включаючи соціально-економічний аналіз), а також розробляти програми моніторингу та готувати програми заходів.

Директива спрямована на збереження біорізноманіття, залучення до стійкого рибальства; охорону морського дна, контроль за морським сміттям та забруднюючими речовинами. Директива ґрунтується на існуючому законодавстві ЄС та охоплює окремі елементи морського середовища, які не розглядаються в інших директивах, зокрема Водній Рамковій Директиві. З метою скорочення ризику повеней 23 жовтня 2007 р. була прийнята Директива щодо затоплень (Floods Directive (2007/60/ЄС)). Ця директива спрямована на оцінку ризику повеней в басейнах річок та прибережних регіонів, визначення територій, що схильні до значних повеней, та складання планів управління ризиком повеней на основі тісного співробітництва між країнами ЄС.

Відповідно до цієї Директиви країни ЄС проводять збір інформації про попередні історії повеней і створюють карти, що відображають кордони, землекористування та рельєф, а також визначають ймовірності майбутніх значних повеней та їх наслідки. Уперше опубліковані до 22 грудня 2011 р., ці оцінки ризиків будуть переглянуті до 22 грудня 2018 р., а потім переглядатимуться кожні 6 років після цього.

Узгодження між цими двома Директивами дає можливість прийняти новий підхід до оптимізації тісної взаємодії та мінімізації конфліктів між

ними. До причин координації належать: 1) поєднання юридичних та планувальних інструментів у багатьох державах-членах, 2) планування та управління за обома Директивами, як правило, стосується тієї самої географічної одиниці, тобто басейну річки, 3) сприяння ефективності впровадження заходів та підвищення ефективного використання ресурсів. У ст. 9 Директиви про оцінку та управління ризиками затоплення чітко зазначено, що держави-члени вживають відповідних заходів для координації застосування Директиви щодо затоплень та Водної Рамкової Директиви, зосереджуючи увагу на можливостях підвищення ефективності, обміну інформацією. Карти небезпеки та ризику повені містять інформацію, яка узгоджується з відповідною інформацією у Водній Рамковій Директиві, активне залучення всіх зацікавлених сторін має узгоджуватися з Водною Рамковою Директивою [11, с. 8].

Директива щодо води, призначеної для купання, від 15 лютого 2006 р. (Bathing water directive (2006/7/ЄС)) встановлює нові вимоги до схем моніторингу та більш чіткої класифікації вод для купання, ніж стара (76/160/ЄЕС). Відповідно до Орхуської конвенції, нова Директива також містить положення про інформування та участь громадськості. Крім того, громадськість повинна бути регулярно повідомлена про поточний стан певного місця для купання, результати моніторингу та проблеми якості води через засоби масової інформації. Ця Директива зміцнює правила, що гарантують якість купання і доповнює Водну Рамкову Директиву. Директива не застосовується до плавальних басейнів чи спа-басейнів або до штучно створених обмежених вод, що підлягають обробці або використовуються в лікувальних цілях.

Щороку країни ЄС повинні ідентифікувати водоплавні води на своїй території і визначити тривалість сезону купання. Якість води оцінюється на основі мікробіологічних даних, визначених відповідно до параметрів, встановлених у Додатку I до Директиви. Якщо якість води є низькою, країни ЄС повинні вжити необхідних заходів для управління та усунення забруднення, а також для захисту та інформування населення.

Директива щодо якості води, призначеної для споживання людиною (Drinking water directive (98/83/ЄС)), встановлює стандарти для питної води. Вона спрямована на захист громадського здоров'я від несприятливого впливу будь-якого забруднення шляхом постачання чистої води для споживання людиною. Відповідно до цієї Директиви країни ЄС повинні: вжити необхідних заходів для забезпечення того, щоб вода не містила концентрацій мікроорганізмів, паразитів або шкідливих речовин, які можуть становити небезпеку для здоров'я людини, і відповідати мінімальним мікробіологічним та хімічним стандартам; регулярно стежити за водою в узгоджених точках відбору з метою перевірки відповідності мікробіологічних, хімічних та індикаторних параметрів, заборонити чи обмежити подачу води, якщо вона вважається потенційно загрозливою для здоров'я населення.

У 2015 р. було прийнято Директиву ЄС 2015/1787/ ЄС, яка вносить зміни до Додатків II та III Директиви Ради 98/83/ЄС щодо якості води,

призначеної для споживання людиною та запроваджує нові правила ЄС для покращення моніторингу питної води. Ця Директива надає країнам ЄС більшу гнучкість щодо контролю за питною водою у всьому ЄС. Директива 2008/105/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16 грудня 2008 р. Про стандарти якості навколишнього середовища в галузі водної політики (The Environmental Quality Standards Directive) встановлює екологічні стандарти якості для пріоритетних речовин та деяких інших забруднюючих речовин відповідно до ст. 16 Водної Рамкової Директиви з метою досягнення гідного хімічного статусу поверхневих вод та вносить зміни і скасовує директиви 82/176/ЄЕС, 83/513/ЄЕС, 84/156/ЄЕС, 84/491/ЄЕС, 86/280/ЄЕС та поправки до Директиви 2000/60/ЄС.

Пріоритетні речовини визначені Директивою 2000/60/ЄС (Водна Рамкова Директива). Ці речовини включають метали кадмію, свинцю, ртуті та нікелю та їх сполуки, бензол, поліароматичні вуглеводні та кілька пестицидів. Стандарти якості диференціюються для внутрішніх поверхневих вод (річок та озер) та інших поверхневих вод (перехідні, прибережні та територіальні води).

Отже, попри тривалу історію водного законодавства проблема захисту води залишається одним з найбільших викликів для Європейського Союзу в новому тисячолітті. Сучасна політика Європейського Союзу у сфері водного господарства спрямована на усунення загроз, породжених забрудненням та гідроморфологічними змінами внаслідок як природних, так і антропогенних факторів. Ядром системи управління водними ресурсами Європейського Союзу стала Рамкова Директива про воду, яка забезпечує комплексний підхід до ефективного управління водними ресурсами на рівні Європейського Союзу. Вона скасувала кілька старих законодавчих актів і об'єднала елементи та зобов'язання з інших, таких як директиви, що стосуються очищення міських стічних вод і контролю за нітратами з сільського господарства, а також стала основою для подальшої законодавчої діяльності.

Водною рамковою директивою також передбачається координація адміністративних заходів [12]: 1) держави-члени повинні ідентифікувати окремі річкові басейни, що знаходяться на їх національній території, і для цілей цієї Директиви призначають їх окремим районам річкових басейнів. Малі річкові басейни можуть бути об'єднані з більшими річковими басейнами або з'єднані з сусідніми невеликими басейнами з утворенням окремих районів річкових басейнів, де це необхідно. Якщо підземні води не повністю входять до конкретного басейну річки, вони повинні бути ідентифіковані та віднесені до найближчого або найбільш підходящого району річкового басейну. Прибережні води повинні бути ідентифіковані та віднесені до найближчого або найбільш відповідного району або районів річкових басейнів; 2) держави-члени повинні забезпечити належні адміністративні процедури, включаючи ідентифікацію відповідного компетентного органу, для застосування правил Директиви в межах кожного району річкового басейну, що лежить на їх території; 3) держави-члени повинні забезпечити, щоб річковий басейн, що охоплює територію більш ніж

однієї держави-члена, був прив'язаний до міжнародного району річкових басейнів.

Кожна держава-член забезпечує відповідні адміністративні процедури, у тому числі ідентифікацію відповідного компетентного органу, для застосування правил цієї Директиви, у межах частини міжнародного річкового басейну, що лежить на її території; 4) держави-члени забезпечують, щоб вимоги Директиви для досягнення екологічних цілей, встановлених відповідно до статті 4, і, зокрема, всі програми заходів координувалися для всього району річкового басейну.

Для міжнародних районів річкових басейнів зацікавлені держави-члени разом забезпечують цю координацію і можуть з цією метою використовувати існуючі структури, що впливають із міжнародних угод. На прохання участь держав-членів Комісії повинна сприяти створенню програм заходів; 5) якщо район річкового басейну виходить за межі території Співтовариства, то зацікавлені держави-члени прагнуть налагодити належну координацію із відповідними державами, які не є членами, із метою досягнення цілей Директиви по всьому басейну річки. Держави-члени повинні забезпечити застосування правил Директиви на своїй території; 6) держави-члени можуть ідентифікувати існуючий національний чи міжнародний орган як компетентний орган для цілей Директиви; 7) держави-члени повинні визначити компетентний орган до дати, зазначеної в статті 24 Директиви; 8) держави-члени надають Комісії список своїх компетентних органів і компетентних органів усіх міжнародних органів, в яких вони беруть участь, протягом останніх шести місяців після дати, зазначеної в статті 24 Директиви. Для кожного компетентного органу інформація, викладена у Додатку I до Директиви; 9) держави-члени інформують Комісію про будь-які зміни в інформації протягом трьох місяців після набрання чинності зміни.

Також Водною рамковою директивою передбачаються екологічні цілі при здійсненні програм заходів, зазначених у планах управління річковим басейном; характеристики району річкового басейну, огляд впливу людської діяльності на навколишнє середовище й економічний аналіз використання води; створення реєстру охоронюваних районів; позначення води, що використовуються для абстракції питної води; моніторинг стану поверхневих вод, стану ґрунтових вод і районів, що охороняються; облік відновлення витрат на водопостачання.

Комбінований підхід для точкових і дифузних впливів, засоби контролю, що враховують, за необхідності, найкращі природоохоронні практики, викладені в: - Директиві Ради 96/61/ЄЕС від 24 вересня 1996 року про комплексне запобігання та контроль забруднення; - Директиві Ради 91/271/ЄЕС від 21 травня 1991 року про очищення міських стічних вод; - Директиві Ради 91/676/ЄЕС від 12 грудня 1991 року про захист вод від забруднення, викликаного нітратами з сільськогосподарських джерел; - Директивах, прийнятих відповідно до статті 16 Директиви WFD; Після семи років з дня набрання чинності Водної рамкової директиви скасовуються: - Директива 75/440/ЄЕС від 16 червня 1975 року щодо потрібної якості

поверхневої води, призначеної для відведення питної води у державах-членах; - Рішення Ради 77/795/ЄЕС від 12 грудня 1977 року, що встановлює загальну процедуру обміну інформацією щодо якості поверхневої прісної води у Співтоваристві; - Директива Ради 79/869/ЄЕС від 9 жовтня 1979 року щодо методів вимірювання і частот відбору проб та аналізу поверхневої води, призначеної для відведення питної води у державах-членах. Після тринадцяти років з дня набрання чинності Водної рамкової директиви скасовуються: - Директива Ради 78/659/ЄЕС від 18 липня 1978 року стосовно якості питної води, що потребує охорони чи покращення з метою сприяння розведенню риби; - Директива Ради 79/923/ЄЕС від 30 жовтня 1979 року стосовно якості води, необхідної для розведення молюсків; - Директива Ради 80/68/ЄЕС від 17 грудня 1979 року стосовно охорони ґрунтових вод від забруднення, що спричинюється деякими небезпечними речовинами; - Директива 76/464/ЄЕС, за винятком статті 6, яка скасовується з моменту вступу в силу Директиви WFD; - Стосовно Директиви 76/464/ЄЕС застосовуються перехідні положення.

Таким чином регуляторна політика Європейського Союзу щодо управління водними ресурсами ґрунтується на положеннях Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер (Водна конвенція), яка була прийнята в Гельсінкі у 1992 році і набула чинності в 1996 році.

До актів вторинного права регуляторної політики ЄС щодо управління водними ресурсами, які є юридично обов'язковими для виконання, відносяться: Водна рамкова директива (WFD, 2000/60/ЄС), головною метою якої є захист внутрішніх поверхневих вод, перехідних вод, прибережних вод і ґрунтових вод; та її дочірні директиви: Директива про підземні води (GWD, 2006/118/ЄС) та Директива про стандарти якості навколишнього середовища (EQSD, 2008/105/ЄС).

Зокрема, Директива про підземні води (GWD, 2006/118/ЄС) визначає режим, який встановлює стандарти якості підземних вод та вводить заходи для запобігання або обмеження надходження забруднюючих речовин у підземні води. Директива встановлює якісні критерії, які враховують місцеві характеристики та дозволяють робити подальші вдосконалення на основі даних моніторингу та нових наукових знань. Також директива є пропорційною та науково обґрунтованою відповіддю на вимоги Водної основної директиви (WFD), оскільки вона стосується оцінок хімічного стану підземних вод, визначення та скасування значних і стійких тенденцій до зростання концентрацій забруднюючих речовин.

Держави-члени повинні встановлювати стандарти на найбільш відповідному рівні та враховувати місцеві або регіональні умови. Директива про підземні води доповнює Водну Рамкову Директиву (WFD), зокрема вимогами щодо [8]: - стандартів якості підземних вод; - дослідження тенденцій забруднення, яке має бути здійснене із використанням існуючих даних та даних, які є обов'язковими для WFD; - забруднення навколишнього середовища, використовуючи заходи, викладені в WFD; - заходів,

спрямованих на запобігання або обмеження надходження забруднюючих речовин у ґрунтові води; - оглядів технічних положень Директиви, які вжиті в 2013 році, і кожні шість років після цього; - відповідності критеріям хімічного стану (на основі стандартів ЄС щодо нітратів і пестицидів та встановлених державами-членами порогових значень). Додатки I та II Директиви щодо підземних вод 2006/118/ЄС були переглянуті в 2013 році і відображені в Директиві Комісії 2014/80/ЄС від 20 червня 2014 року. Процес розгляду включав заклик до доказів (для отримання інформації, досліджень і наукових доповідей серед інших) та процес громадських консультацій. Крім того, було підготовлено довідковий документ для підготовки огляду.

Щодо Директиви Європейського Парламенту та Ради № 2005/105/ЄС про стандарти якості навколишнього середовища в галузі водної політики, що вносить зміни, а потім скасовує Директиви Ради 82/176/ЄЕС, 83/513/ЄЕС, 84/156/ЄЕС, 84/491/ЄЕС, 86/280/ЄЕС, та внесення змін до Директиви 2000/60/ЄС (опубліковано в Офіційному журналі від 24 грудня 2008 року) EQSD встановлює [4]: - у Додатку I, обмеження концентрацій пріоритетних речовин у поверхневих водах: 33 пріоритетних речовини та 8 інших забруднюючих речовин; 6/2018 The Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine 145 STATE ADMINISTRATION - перелік 33 пріоритетних речовин у Додатку II, як у Додатку X Рамкової Директиви про воду (WFD); - можливість застосування екологічних стандартів якості для осаду та біоти, а не для води; - можливість визначення зони змішування, прилеглої до точок вивантаження, коли концентрації речовин, включених у Додаток I, можуть перевищити їхні екологічні стандарти якості; - вимога для держав-членів встановити перелік виходів та втрат речовин, включених у Додаток I. Замінивши п'ять старих директив, Директива про стандарти якості навколишнього середовища (EQSD) сприяла ініціативі Комісії з питань кращого регулювання.

Іншими пов'язаними директивами є часті зміни законодавства, призначеного для захисту підземних вод від забруднення та погіршення, що включено до більшої регуляторної бази, яку можна простежити до 1990-х років. Концепція захисту підземних вод тепер повністю інтегрована в основні заходи, передбачені Рамковою водною директивою.

Різні законодавчі акти, безпосередньо пов'язані з Рамковою водною директивою та Директивою щодо підземних вод, були частиною комплексу заходів для досягнення мети «доброго стану навколишнього середовища» до кінця 2015 року.

Всі вони прагнуть запобігти або обмежувати відходи забруднюючих речовин до підземних вод. Нижче наведено їх основні характеристики. Директива Ради 91/676/ЄЕС від 12 грудня 1991 року про захист водних ресурсів від забруднення нітратів із сільськогосподарських джерел (The Nitrates Directive (96/676/ЄЕС)) [13] зобов'язує держави-члени призначати вразливі зони всіх відомих районів, води яких, включаючи підземні води, можуть бути зачеплені забрудненням нітратів.

Вразливі зони визначаються як такі води, що містять концентрацію нітратів більше 50 мг/л або сприйнятливі до вмісту таких концентрацій нітратів, якщо не вжити заходів. Посилання на політику щодо підземних вод є зрозумілим у цьому відношенні, тобто рівні забруднення нітратів не повинні перевищувати величину, встановлену на рівні 50 мг/л. Заходи щодо впровадження Директиви також перелічені у Рамковій водній директиві (додаток VI) та Директиві щодо підземних вод (додаток IV, частина B). Директива Ради 91/271/ЕЕС від 21 травня 1991 року про очистку міських стічних вод (The Urban Wastewater Treatment Directive (91/271/ЕЕС)) спрямована на захист навколишнього середовища від несприятливих наслідків скидання міських стічних вод та стічних вод з окремих галузей промисловості. У цьому контексті ідентифікація «чутливих територій» по суті стосується прісноводних, лиманних або прибережних вод, які, як визнано, є евтрофами; озера та струмки, що доходять до озер / водосховищ із поганим водообміном; поверхневі прісні води, призначені для питної води, які містять більше 50 мг/л нітратів. Директива Ради 91/414/ЕЕС від 15 липня 1991 року про розміщення засобів захисту рослин на ринку (The Plant Protection Products Directive (91/414/ЕЕС)) стосується дозволу, розміщення на ринку, використання та контролю в межах Європейського Союзу комерційних засобів захисту рослин.

Щодо підземних вод ліцензія надана лише за умови, що продукти захисту рослин не завдають шкідливого впливу на здоров'я людей або на ґрунтові води та не мають небажаного впливу на навколишнє середовище, зокрема на забруднення води, включаючи питну воду та ґрунтові води. Директива 98/8/ЕС від 16 лютого 1998 року про розміщення на ринку біоцидних продуктів (The Biocides Directive (98/8/ЕС)) стосується дозволу та розміщення на ринку біоцидних продуктів, зокрема пестицидів, гербіцидів або фунгіцидів. Як і Директива про захист рослин, дозвіл на застосування біоцидних препаратів може надаватися лише у тому випадку, якщо продукти не завдають шкідливого впливу на здоров'я людини або ґрунтові води і не мають небажаного впливу на навколишнє середовище, зокрема на забруднення води.

Інші директиви мають непрямі посилання на регуляторну політику Європейського Союзу щодо управління водними ресурсами, зокрема підземними водами. Це, наприклад, Директива 2008/98/ЕС від 19 листопада 2008 р. про відходи та скасування деяких Директив (The Waste Framework Directive (2008/98/ЕС)), яка передбачає, що відходи повинні бути відновлені або утилізовані без загрози для навколишнього середовища та підземних вод; Директива 89/106/ЄЕС від 21 грудня 1988 року про наближення законів, підзаконних та адміністративних положень держав-членів стосовно будівельних виробів (The Construction Product Directive (89/106/ЕЕС)) – містить положення щодо регулювання будівельних виробів, які можуть становити загрозу для здоров'я майбутніх мешканців або сусідів у результаті забруднення або отруєння води чи ґрунту. Ще однією важливою директивою у регуляторній політиці ЄС щодо управління водними ресурсами є

Директива № 2007/60/ЄС від 23 жовтня 2007 року про оцінку та управління ризиками, пов'язаними з повенями (The Floods Directive (FD, 2007/60/ЄС)), яка набула чинності 26 листопада 2007 р.

Ця Директива вимагає, щоб держави-члени проводили оцінку того, чи всі водні лінії та берегові лінії знаходяться під загрозою повені, щоб відобразити масштаби паводків та активи і людей, що знаходяться під загрозою в цих сферах, а також прийняти адекватні та скоординовані заходи для зменшення таких ризиків. Директива також посилює права громадськості на доступ до цієї інформації та право висловити свою думку у процесі планування.

Директива про повені була каталізатором впровадження підходу до управління ризиками у відносинах держав-членів із значними повенями через ЄС. Кінцевими інструментами для реалізації Директиви щодо повеней є Плани управління ризиком паводків (The Flood Risk Management Plans (FRMPs)), які мають включати цілі та заходи, необхідні для їх подолання. Директива дозволяє створити рамки для оцінки та управління ризиком повені з метою зниження ризику паводків, зокрема їх несприятливих наслідків для здоров'я людей, навколишнього середовища, культурної спадщини та економічної діяльності. Політика ЄС щодо об'єктів управління передбачає проведення профілактики законодавства для узгодження стратегічних цілей управління. Так, перевірка профілактики водного законодавства ЄС є комплексною оцінкою політики, яка визначає придатність існуючої нормативно-правової бази для сектору політики щодо встановлених цілей згідно з Директивами про поліпшення стану регулювання.

Мета полягає в оцінці ефективності, узгодженості, актуальності щодо водного законодавства ЄС, сприяючи, таким чином, кращому / інтелектуальному законодавству, підвищенню рівня реагування на поточні та майбутні виклики, а також імплементації.

Висновки. Якість води регламентується: Директивою 76/160/ЄЕС щодо води для купання та Директивою 98/83/ЄС щодо якості води, призначеної для споживання людиною. Контроль скидів здійснюється відповідно до Директиви 91/271/ЄЕС (змінена та доповнена Директивою 98/15/ЄС і відповідним Рішенням 93/481/ЄЕС) щодо обробки міських стічних вод та Директиви 91/676/ЄЕС щодо захисту вод від забруднення нітратами сільськогосподарського призначення. Моніторинг і звітність здійснюється відповідно до Рішення 77/795/ЄЕС (змінене та доповнене Рішеннями 84/422/ЄЕС, 86/574/ЄЕС та 90/2/ЄЕС) щодо загальних процедур обміну інформацією. Міжнародне законодавство включає в себе конвенції: про доступ до інформації, участь громадськості в ухваленні рішень і доступ до правосуддя з питань довкілля (1998); щодо оцінки впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті (1991); щодо транскордонних водотоків і міжнародних озер (1992); щодо басейнів річок (Дунай (1987), Ельба (1990), Одер (1996), Рейн (1999)); Барселонська (1976) зі змінами, доповненнями та протоколами; OSPAR (1992) зі змінами та доповненнями; Боннська Угода про співпрацю у боротьбі із забрудненням Північного моря

нафтопродуктами та іншими шкідливими речовинами (1983); Гельсінська щодо Балтійського моря (1992); Стокгольмська щодо стійких органічних забруднювачів (POPs), яка спрямована на знищення та мінімізацію виробництва, використання та викидів стійких органічних забруднювачів (2004).

Законодавча база включає саму Рамкову Водну Директиву 2000/60/ЄС (змінена та доповнена Рішенням № 2455/2001/ЄС), що встановлює законодавчу базу для політики Співтовариства в галузі використання та збереження водних ресурсів, а також захисту континентальних поверхневих вод, прибережних і підземних вод з метою запобігання та зменшення забруднення, забезпечення стабільного використання води, охорони водного середовища, поліпшення стану водних екосистем та мінімізації негативних наслідків повеней і посух. Ухвалення цієї рамкової Водної директиви в 2000 р. зробило раціональнішим законодавство Співтовариства в цій сфері завдяки тому, що вона замінила сім попередніх Директив, які стосувалися поверхневих вод, водного ареалу риб, молюсків і ракоподібних, підземних вод та викидів небезпечних речовин.

Список використаних джерел:

1. Directive 2008/56/EC of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 establishing a framework for community action in the field of marine environmental policy (Marine Strategy Framework Directive) (Text with EEA relevance). URL: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:32008L0056>.
2. Directive 2008/105/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008 on environmental quality standards in the field of water policy, amending and subsequently repealing Council Directives 82/176/EEC, 83/513/EEC, 84/156/EEC, 84/491/EEC, 86/280/EEC and amending Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32008L0105>.
3. Європейський Союз: політика, економіка, право. Навч. посібн. / За ред. д-ра іст. наук Н.В. Антонюк, канд. юрид. наук М.М. Микієвича. — Львів, 2015. — 532 с.
4. Національна екологічна політика України: оцінка і стратегія розвитку – К.: ТОВ “Компанія “ВАІТЕ”, 2019. – С.184
5. Council Directive 98/83/EC of 3 November 1998 on the quality of water intended for human consumption. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31998L0083>.
6. European water resources and policy. URL: <https://freshwater.org/wp-content/uploads/joomla/PDFs/critical-water/waterresourcesineurope.pdf>.
7. Danuta Lipinska European Union Water Policy: Key Issues and Challenges Comparative Economic Research. The Journal of University of Lods. URL: <https://www.degruyter.com/downloadpdf/j/cer.2012.15.issue-3/v10103-012-0020-z/v10103-012-0020-z.pdf>.

8. Європейський Союз: політика, економіка, право. Навч. посібн. / За ред. д-ра іст. наук Н.В. Антонюк, канд. юрид. наук М.М. Микієвича. — Львів, 2015. — 532 с.
9. A Starter's Guide. Overview on the main provisions of the Water Framework Directive, the Marine Strategy Framework Directive, the Birds and Habitats Directives, and the Floods Directive: similarities and differences. URL: http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/starter_guide.pdf.
10. Council Directive 98/83/EC of 3 November 1998 on the quality of water intended for human consumption. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31998L0083>.
11. Ana Barreira Water Governance at the European Union Universities Council on Water Resources Journal of Contemporary Water Research & Education Issue 135, Pages 80–85, December 2006. URL: http://ucowr.org/files/Achieved_Journal_Issues/v135Water%20Governance%20at%20the%20European%20Union.pdf.
12. Європейське право: право Європейського союзу : підручник : у трьох кн. / за заг. ред. В. І. Муравйова. — К. : Ін Юре, 2015 — Кн. перша : Інституційне право Європейського союзу / В. І. Муравйов, О. М. Шпакович, О. М. Лисенко, О. В. Святун. — К. : Ін Юре, 2015. — 312 с.
13. Council Directive 91/271/EEC of 21 May 1991 concerning urban wastewater treatment. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31991L0271>.

УДК 342.553

Гарбарчук Максим Петрович,
Національний університет біоресурсів
та природокористування України,
garbarchukm@gmail.com

ЛІСОВА ПОЛІТИКА ЄС

Анотація

Мета статті аналіз ключових аспектів лісової політики ЄС, її впливу на забезпечення лісів, а також пошук шляхів покращення управління лісовими ресурсами для досягнення сталого розвитку та виконання зобов'язань в галузі збереження навколишнього середовища.

Наукова новизна дослідження взаємозв'язків між лісними екосистемами та біорізноманіттям, а також розробка стратегій для збереження та відновлення природних лісових середовищ.

Висновки Лісова політика Європейського Союзу (ЄС) зазнала розвитку протягом багатьох років і включає більше 300 законодавчих актів, включаючи директиви, регламенти, рішення, рекомендації та інші політичні документи. Ця політика спрямована на забезпечення сталого використання та збереження лісових ресурсів ЄС, а також на захист лісів від негативних впливів, таких як незаконне вирубування та лісові пожежі. У контексті лісової політики ЄС, важливою є роль збереження біорізноманітності та підтримки сталого лісокористування. Заходи, прийняті на рівні ЄС, сприяють покращенню управління лісовими ресурсами та сприяють прагненню до сталого розвитку та збереження природного середовища.

Ключові слова: лісова політика ЄС, законодавство ЄС, сталий розвиток лісів.

Постановка проблеми. Лісових ресурси є надзвичайно важливими для життя і добробуту населення, а також для збереження екосистем та забезпечення сталого розвитку. Європейський Союз визнає цю важливість і вживає заходів для регулювання та захисту своїх лісових ресурсів. Однак, вирубка і забруднення лісових ресурсів залишаються актуальними питаннями.

Метою даної статті є дослідження та аналіз лісової рамкової директиви Європейського Союзу та її впливу на забезпечення якості лісових ресурсів. Головною метою є розкриття досягнень та викликів, пов'язаних із впровадженням цієї директиви, а також визначення шляхів поліпшення стану лісових ресурсів у ЄС та забезпечення їхньої екологічної безпеки. Стаття також спрямована на визначення стратегій та політичних заходів для подолання поточних та майбутніх викликів у галузі охорони лісових ресурсів та підтримки сталого розвитку у Європейському Союзі.

Виклад основного матеріалу. Нагальність і гострота екологічних проблем на європейському континенті добре відома всім. Напевно, немає іншого регіону на землі, де екологічні проблеми стояли б так гостро. Це вимагає міжурядового співробітництва в екологічній сфері, укладення міжнародних конвенцій та посилення співпраці в рамках міжнародних організацій у цій галузі. У цьому плані особливий інтерес викликає діяльність Європейського співтовариства.

Викликає інтерес діяльність Європейського Співтовариства (ЄС) у сфері охорони навколишнього середовища.

Особливий інтерес викликає правовий захист лісів ЄС: в ЄС налічується приблизно 176 мільйонів гектарів лісів (тобто 42% території ЄС, за винятком заморського сектора, покрито лісом, що еквівалентно 5% світових лісових ресурсів) Починаючи з 1960-х років, в останні роки темпи не були такими швидкими. Однак площа лісів неухильно зростає. У той же час, близько 9 мільйонів гектарів (близько 5%) лісів не зачеплені людською діяльністю.

Ліси Європейського Союзу багаті на біорізноманіття, яке підтримується заходами, передбаченими Співтовариством. Зокрема, згідно зі звітом про біорізноманіття, опублікованим у 2010 році, кількість птахів у деяких лісах, яка раніше зменшувалася, зараз стабілізувалася [16].

1 березня 2010 року була опублікована Зелена книга з охорони лісів та лісової інформації в Європейському Союзі. Обговорення документа тривало з 1 березня по 31 липня 2010 року і відбулося під час Зеленого тижня в Брюсселі 3 червня 2010 року [17], [16]. Зелена книга містить дані про стан лісів в ЄС, описує наявні інструменти для їх захисту та окреслює основні напрямки лісової політики ЄС. Її мета - ініціювати дискусію про ліси в ЄС і розглянути різні можливі підходи до управління лісами, захисту лісів та лісових інформаційних систем в ЄС. Ця Зелена книга базується на Білій книзі Європейської Ради "Адаптація до зміни клімату: на шляху до європейських рамок дій", опублікованій у 2009 році. Рада Європи стурбована тим, що зміна клімату негативно вплине на стан лісів у майбутньому, що призведе до серйозних соціальних, економічних та екологічних труднощів. Тому Європейська Рада закликає до захисту лісів, щоб вони могли продовжувати виконувати свою різноманітну роль у майбутньому. Європа підкреслює, що ліси є багатофункціональними, а їхні екосистеми - найрізноманітнішими. Вони виконують життєво важливу для людини функцію. [18]

Зелена книга пропонує:

- Розвивати джерела деревини в ЄС шляхом збільшення площ під вирощуванням та заготівлею лісу; - Розвивати джерела деревини в ЄС шляхом збільшення площ під вирощуванням та заготівлею лісу; - Розвивати джерела деревини в ЄС шляхом збільшення площ під вирощуванням та заготівлею лісу

- Використовувати існуючі джерела постачання деревини з ЄС (лісові чи ні), наприклад, шляхом збільшення обсягів заготівлі деревини; та

- Збільшити доходи від діяльності з виробництва та використання деревини;

- Збільшити імпорт необробленої деревини. Загалом, оскільки лісова політика ЄС базується на компетенції держав-членів Співтовариства, роль ЄС ґрунтується на принципі субсидіарності і лише додає цінності національним політикам і програмам шляхом

- Моніторинг та звітність щодо лісів ЄС;

- Запобігання глобальним змінам та привернення уваги держав-членів до нових проблем;

- Пропонувати заходи швидкого реагування в межах Співтовариства та, за необхідності, координувати і підтримувати їх.

ЄС має лісову стратегію, спрямовану на стале використання лісів та їх багатофункціональність, яка окреслює всі дії ЄС щодо лісів. Крім того, існує Лісовий план дій ЄС - інструмент для координації дій, передбачених стратегією і спрямованих на захист біорізноманіття, вивчення вуглецевого циклу та посилення лісових екосистем. Він передбачає розробку та впровадження лісового менеджменту та більш активну охорону лісів. [18].

Європейський Союз (ЄС) наразі має низку інструментів для захисту лісів. Рамки, прийняті Міністерською конференцією з охорони лісів у Європі

(MCPFE), законодавство держав-членів ЄС, інформаційні системи про стан лісів та застосування принципів сталого управління лісами сприяють захисту лісових ресурсів Європи. Комісія регулює діяльність різних органів, таких як Постійна лісова комісія, Консультативна група з питань лісового господарства, Консультативна група з питань промислової переробки деревини та Експертна група з питань лісових пожеж.

Кожна країна Європейського Союзу має національні (а в деяких випадках і регіональні) закони про лісові пожежі. Національні (а іноді й регіональні) закони про управління лісами Країни ЄС та їхні регіони мають такі інструменти захисту лісів:

- Національні лісові плани ;
- Практичне регулювання лісового сектору ;
- Детальні та систематично оновлювані національні лісові кадастри;
- Система кадастрової реєстрації, яка є важливим інструментом для економічного та соціального функціонування лісів і обмежує незаконну перекласифікацію лісів;
- Картування окремих територій, їхніх лісів та ландшафтного дизайну;
- Зобов'язання щодо ведення лісового господарства, включаючи плани ведення лісового господарства та, в деяких випадках, вимоги щодо спеціального ведення лісового господарства;
- Зобов'язання щодо продукції та посадкового матеріалу;
- Національні плани дій відповідно до Конвенції про біологічне різноманіття та Конвенції про боротьбу з опустелюванням;
- Заходи з підтримки приватних власників лісів та їхніх об'єднань;

- Правові положення та стимули для зменшення фрагментації права власності на ліси та, в деяких випадках, для заохочення співпраці між власниками лісів;

- Система ліцензування, відповідно до якої заготівля деревини повинна бути схвалена компетентними органами;

- Обмеження на зміну цільового призначення або використання лісових ділянок. [15].

Незважаючи на різноманітність організацій, що займаються лісами, ЄС визнає необхідність більш повної, детальної та достовірної інформації про свої ліси. Деякі країни-члени ЄС мають достатньо інформації на власному рівні, але на європейському і навіть глобальному рівні ця інформація є менш актуальною. Однак на європейському і навіть глобальному рівні ця інформація є недостатньою.

ЄС є підписантом не лише національних лісових політик, а й різних міжнародних угод, що регулюють лісові відносини в усьому світі. ЄС підтримує основні напрямки глобальної лісової політики. ЄС дотримується основних напрямків глобальної лісової політики і прагне до подальшого посилення захисту лісів через законодавство.

Концепція європейської лісової політики базується на принципах, проголошених Європейським Парламентом на Конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992), Страсбурзькій (1990), Гельсінській (1995) та Лісабонській (1998) зустрічах на рівні міністрів. Ця політика відображена в наступних відомих документах:

- "Стратегія та план дій для лісового сектору" (1998);

- Лісова стратегія Європейського Союзу (ЄС) (1997).

Лісова стратегія ЄС була прийнята Європейським парламентом 15 січня 1997 року. Вона декларує фінансову підтримку боротьби з ерозією, вирубкою лісів, пожежами та деградацією біорізноманіття, а також розвиток сталого лісового господарства. Ця стратегія ЄС інтегрована з політикою захисту довкілля та розвитку сільського господарства. Вона також передбачає запровадження ефективних стимулів для розвитку агролісомеліорації.

Керівні принципи стратегії полягають у наступному:

- Стале лісокористування для забезпечення збалансованого розподілу різних товарів і послуг з урахуванням захисту лісів;
- Ефективний внесок лісових ресурсів у розвиток сільських територій, економічне зростання та створення робочих місць;
- Глобальна відповідальність за лісове господарство.

Важливим елементом нової стратегії ЄС є питання вступу країн Центральної та Східної Європи до ЄС: як зазначено в загальному документі щодо розширення ЄС, Плані дій 2000, прийнятому Європейською Комісією 15 липня 1997 року (European Commission, 1997), ЄС сприятиме інтеграції лісового сектору в країнах Центральної та Східної Європи. На сьогоднішній день робота в цьому напрямку ведеться в рамках програм PHARE і TACIS.

□4□

Кожна країна-член ЄС має власну національну програму захисту лісів - Національну лісову програму (НЛП). □10□ У більшості країн ці програми реалізуються відповідними міністерствами, і лише в деяких країнах, таких як Латвія та Іспанія, - парламентом або Радою міністрів. Слід підкреслити, що Європейський Союз загалом зміг знайти найкращі правові інструменти для вирішення питань лісового сектору та захисту лісів. Нова стратегія у цій сфері, яка відповідає потребам часу, стає основою для розробки спільної лісової політики ЄС. Працюючи над удосконаленням лісового законодавства

та розробкою лісової політики в Україні, слід детально вивчити всі аспекти цього процесу та врахувати найкращі практики.

Висновки:

– Лісова політика – це комплекс заходів, спрямованих на забезпечення охорони, відтворення і ефективного, збалансованого використання всіх ресурсів, корисних властивостей та інших цінностей лісів, необхідних цивілізації сьогодні та в майбутньому. Необхідною умовою її успішної реалізації є наявність системи управління лісами та лісовим сектором економіки на міжнародному і національному рівнях

– Формування лісової політики повинно здійснюватися з урахуванням таких принципів: відкритості; врахування інтересів усіх зацікавлених сторін; узгодженості лісової політики з політикою інших галузей економіки; застосування наукового підходу. З використанням правових, адміністративних, ринкових, фіскальних, фінансових, санкційних та інформаційних інструментів лісової політики.

– Аналіз сучасних наукових досліджень з лісової політики дає змогу здійснити їхню класифікацію, виділивши три основних тренди: дослідження в межах правового поля лісової політики, тобто з погляду юридичної перспективи; дослідження, які базуються на підходах політичних наук; дослідження економічної перспективи лісової політики, які, зокрема, отримали розвиток унаслідок застосування еколого-економічного підходу. Запровадження принципів екологічної економіки в теоретичні основи лісової політики передбачає визначення екологічних обмежень лісокористування, охоплення комерційних ринків екосистемних послуг лісів та врахування вагомості їхніх соціальних функцій.

– Сучасні моделі екологізації економіки доволі різноманітні. Зокрема відповідно до Цілей Сталого Розвитку ООН до 2030 року, все більшої політичної уваги та зацікавленості дослідників набуває концепція

біоекономіки замкненого циклу. Ця нова концепція передбачає ефективніше управління відновлюваними ресурсами на біологічній основі шляхом інтеграції принципів економіки замкненого циклу в біоекономіки. Ці ідеї повинні бути осмислені на теоретичному рівні на предмет їх інтеграції у бізнес-моделі та політику сталого розвитку лісового сектору.

– Аналіз взаємних впливів політик різних секторів, їхньої взаємодії з лісовою політикою та аналіз того, як вони впливають на досягнення основних національних цілей розвитку, може допомогти узгодити як економічну, так і екологічну політику і забезпечити їхню інтеграцію.

– Дослідження лісової політики є і будуть потрібними для успішного здійснення «зміни парадигми» на шляху до сталого розвитку. Втілення в життя нових концепцій лісової політики, методів управління та створення й реорганізації чинних інституцій допоможе запровадженню ефективних реформ.

– У кожній країні, яка є членом Європейського союзу, існує національне законодавство (а також іноді і регіональне законодавство) з управління лісами.

– Європейський союз визнає, що йому необхідна більш повна, докладна й достовірна інформація про свої ліси. Навіть незважаючи на те, що деякі країни - члени Євросоюзу володіють достатньою інформацією на своєму рівні, то на європейському і тим більше світовому рівні ця інформація виявляється менш придатною.

– Європейському Союзу загалом відшукувати оптимальні правові засоби для розв'язання проблем лісового сектора та охорони лісів. Нова стратегія у цій сфері, відповідаючи на вимоги часу, стає фундаментом для розвитку Єдиної лісової політики Європейського Союзу економічне стимулювання в межах лісової політики повинно бути цільовим, обмеженим часовими рамками та ефективним.

– Вимога ефективності передбачає, що насадження повинні створюватись із мінімальними затратами при бажаних економічних, екологічних і соціальних характеристиках.

Список використаних джерел:

1. Directive 2008/56/EC of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 establishing a framework for community action in the field of marine environmental policy (Marine Strategy Framework Directive) (Text with EEA relevance). URL: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:32008L0056>.
2. Directive 2008/105/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008 on environmental quality standards in the field of water policy, amending and subsequently repealing Council Directives 82/176/EEC, 83/513/EEC, 84/156/EEC, 84/491/EEC, 86/280/EEC and amending Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32008L0105>.
3. Європейський Союз: політика, економіка, право. Навч. посібн. / За ред. д-ра іст. наук Н.В. Антонюк, канд. юрид. наук М.М. Микієвича. — Львів, 2015. — 532 с.
4. Національна екологічна політика України: оцінка і стратегія розвитку – К.: ТОВ “Компанія “ВАІТЕ”, 2019. – С.184
5. Council Directive 98/83/EC of 3 November 1998 on the quality of water intended for human consumption. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31998L0083>.
6. European water resources and policy. URL: <https://freshwater.org/wp-content/uploads/joomla/PDFs/critical-water/waterresourcesineurope.pdf>.
7. Danuta Lipinska European Union Water Policy: Key Issues and Challenges Comparative Economic Research. The Journal of University of Lods. URL: <https://www.degruyter.com/downloadpdf/j/cer.2012.15.issue-3/v10103-012-0020-z/v10103-012-0020-z.pdf>.
8. Європейський Союз: політика, економіка, право. Навч. посібн. / За ред. д-ра іст. наук Н.В. Антонюк, канд. юрид. наук М.М. Микієвича. — Львів, 2015. — 532 с.
9. A Starter’s Guide. Overview on the main provisions of the Water Framework Directive, the Marine Strategy Framework Directive, the Birds and Habitats Directives, and the Floods Directive: similarities and differences. URL: <http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/starterguide.pdf>.
10. Council Directive 98/83/EC of 3 November 1998 on the quality of water intended for human consumption. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31998L0083>.

11. Ana Barreira Water Governance at the European Union Universities Council on Water Resources Journal of Contemporary Water Research & Education Issue 135, Pages 80–85, December 2006. URL: http://ucowr.org/files/Achieved_Journal_Issues/v135Water%20Governance%20at%20the%20European%20Union.pdf.
12. Європейське право: право Європейського союзу : підручник : у трьох кн. / за заг. ред. В. І. Муравйова. — К. : Ін Юре, 2015 — Кн. перша : Інституційне право Європейського союзу / В. І. Муравйов, О. М. Шпакович, О. М. Лисенко, О. В. Святун. — К. : Ін Юре, 2015. — 312 с.
13. Council Directive 91/271/EEC of 21 May 1991 concerning urban wastewater treatment. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31991L0271>.

Шевченко Катерина Сергіївна,
Національний університет біоресурсів
та природокористування України,
shevchenko.kate001@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АТОМНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Анотація

Мета статті В статті досліджено особливості розвитку законодавства щодо атомної енергетики, здійснено загальну характеристику нормативно-правових актів, які приймаються на рівні Європейського Союзу та регулюють питання ядерної безпеки атомної енергетики.

Наукова новизна У зв'язку з великим потенціалом України в даній сфері та наявністю АЕС пропонується ґрунтовно дослідити систему нормативно-правових актів, які приймаються на рівні Європейського Союзу та регулюють питання ядерної безпеки атомної енергетики.

Висновки Правове підґрунтя для імплементації Директив ЄС, що стосуються захисту безпеки людини та навколишнього середовища від негативного впливу іонізуючого випромінювання в Україні закладено в національному законодавстві. Однак, для забезпечення ефективної імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у внутрішній правопорядок України необхідно внести докорінні зміни та доповнення до законодавства у сфері використання ядерної енергії та радіаційної безпеки. Імплементація законодавства ЄС у сфері ядерної та радіаційної безпеки дозволить виявити основні недоліки поточного стану справ і, водночас, механізми вдосконалення національного законодавства України з метою запобігання повторення Чорнобильської катастрофи в майбутньому.

Після Чорнобильської катастрофи в Україні та аварії на АЕС Фукусіма особлива увага у світі приділяється законодавству у сфері ядерної енергетики та радіаційної безпеки. Новий етап удосконалення українського законодавства у сфері ядерної та радіаційної безпеки розпочався з підписанням у 2014 році Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Крім того, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 року «Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» було передбачено розроблення та прийняття нових нормативно-правових актів у сфері енергетики (у тому числі ядерної) з метою імплементації Директив 1) Директиви Ради 2014/87/Євратом від 8 липня 2014 року про внесення змін до Директиви

2009/71/Євратом, що встановлює рамки Співтовариства для ядерної безпеки ядерних установок, 2) Директиви Ради 2006/117/Євратом від 20 листопада 2006 року про нагляд та контроль за перевезенням радіоактивних відходів та відпрацьованого палива, 3) Директиви Ради 2013/59/Євратом від 5 грудня 2013 року про встановлення основних стандартів безпеки для захисту від небезпек, що виникають внаслідок впливу іонізуючого випромінювання. Імплементация законодавства ЄС у сфері ядерної та радіаційної безпеки дозволить виявити основні недоліки поточного стану справ і, водночас, механізми вдосконалення національного законодавства України з метою запобігання будь-яких загроз і небезпек у атомній енергетиці.

Ключові слова: правове регулювання атомної енергетики, законодавство ЄС.

PECULIARITIES OF LEGAL REGULATION OF NUCLEAR ENERGY UNDER THE LEGISLATION OF THE EUROPEAN UNION

Abstract

The purpose of the article *The article examines the peculiarities of the development of legislation on nuclear energy, provides a general description of the legal acts adopted at the level of the European Union and regulating nuclear safety of nuclear energy.*

Scientific novelty *Given the great potential of Ukraine in this area and the presence of NPPs, it is proposed to thoroughly study the system of legal acts adopted at the level of the European Union regulating nuclear safety in nuclear power.*

Conclusions *The legal basis for the implementation of the EU Directives on the protection of human safety and the environment from the negative effects of ionising radiation in Ukraine is laid down in national legislation. However, in order to ensure effective implementation of the EU-Ukraine Association Agreement, Ukraine's domestic legal order needs to be fundamentally amended to include radical changes and additions to the legislation in the field of nuclear energy use and radiation safety. The implementation of EU legislation in the field of nuclear and radiation safety will help identify the main shortcomings of the current state of affairs and, at the same time, mechanisms for improving Ukraine's national legislation to prevent a recurrence of the Chornobyl disaster in the future.*

Following the Chornobyl disaster in Ukraine and the Fukushima accident, special attention is being paid to nuclear energy and radiation safety legislation worldwide. A new stage of enhancing Ukrainian nuclear and radiation safety legislation began with the signing in 2014 of the Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other. In addition, the Ordinance of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 17 September 2014 on the implementation of the Association Agreement on atomic energy between Ukraine from one side and the European Union, the European Community and its member-countries from another side, provided for the

development and adoption of new regulations in the energy sector (including nuclear) in order to implement Directives: 1) Council Directive 2014/87/Euratom of 8 July 2014 amending Directive 2009/71/Euratom establishing a Community framework for the nuclear safety of nuclear installations, 2) Council Directive 2006/117/Euratom of 20 November 2006 on the supervision and control of shipments of radioactive waste and spent fuel, 3) Council Directive 2013/59/Euratom of 5 December 2013 laying down basic safety standards for protection against the dangers arising from exposure to ionizing radiation. Implementation of EU legislation in the field of nuclear and radiation safety will reveal major shortcomings of the current state of affairs and, at the same time, mechanisms to improve Ukraine's national legislation with the aim of preventing another Chernobyl disaster in the future.

Keywords: legal regulation of nuclear energy, EU legislation.

Постановка проблеми. Ядерна енергія, що виробляється в даний час, вивільняється в процесі ядерного поділу, який передбачає поділ ядер урану і плутонію для вивільнення енергії. Ядерна енергія є низьковуглецевою альтернативою викопному паливу і являє собою важливий компонент в енергетичному балансі 13 з 27 країн-членів ЄС, на який припадає майже 26% електроенергії, виробленої в ЄС. Однак після Чорнобильської катастрофи 1986 року та ядерної катастрофи 2011 року у Фукусімі, Японія, ядерна енергетика стала дуже суперечливою. Рішення Німеччини про поступову відмову від ядерної енергії, а також тимчасове закриття двох бельгійських реакторів після виявлення тріщин у їхніх корпусах посилило тиск за відмову від ядерної енергетики в ЄС. Хоча саме держави-члени ЄС вирішують, чи включати ядерну енергетику до свого енергетичного балансу чи ні, законодавство ЄС спрямоване на підвищення стандартів безпеки атомних електростанцій та забезпечення безпечної утилізації та поводження з ядерними відходами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Правове регулювання відносин у сфері поводження з атомною енергією вивчали такі вчені, як О. Сушик, О. Німко, О. Кронда, Л. Григор'єва та інші. У зв'язку з європейською інтеграцією та необхідністю імплементації законодавства ЄС у сфері ядерної та радіаційної безпеки пропонується дослідити європейський досвід в зазначеній сфері на основі зарубіжних досліджень.

Метою даної статті є дослідження особливостей розвитку законодавства щодо атомної енергетики, здійснення загальної характеристики нормативно-правових актів, які приймаються на рівні Європейського Союзу та регулюють питання ядерної безпеки атомної енергетики.

Виклад основного матеріалу. Цікавою особливістю ядерної діяльності та ядерної промисловості є те, що вона регулювалася з самого початку. Хоча відкриття рентгенівських променів і радію не призвело до більш систематичного регулювання аж до їхнього першого використання в медицині та інших сферах, розвиток ядерної енергетики та доступ до ядерних

матеріалів контролювався державними органами з самого початку. Такий підхід відображає протиріччя між бажанням убезпечити такі матеріали від подальшого озброєння і сприяти розвитку мирного використання. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї втілює ці принципи в своїх цілях - стримувати розширення ядерних держав і сприяти роззброєнню, дозволяючи при цьому доступ до обладнання, матеріалів та інформації для мирного використання ядерної енергії [1].

8 грудня 1953 року Президент Сполучених Штатів Америки Дуайт Ейзенхауер запропонував на Генеральній Асамблеї Організації Об'єднаних Націй створити організацію, яка б сприяла мирному використанню ядерної енергії і прагнула забезпечити, щоб ядерна енергія не служила жодним військовим цілям. Пропозиції Ейзенхауера призвели до створення МАГАТЕ і допомогли сформувати міжнародне співробітництво в галузі цивільного використання ядерної енергії до 1978 року, коли далекосяжні зміни в американському ядерному законодавстві ознаменували кінець програми Ейзенхауера «Атом для миру».

Ейзенхауер почав з похмурого попередження. Воднева зброя була в кілька сотень разів потужнішою за бомби, які знищили Хіросіму і Нагасакі, «але страшна таємниця [створення атомної бомби] належить не лише нам». Цим секретом володіли Велика Британія, Канада і Радянський Союз, а згодом і інші країни. Він намагався заспокоїти Радянський Союз: «Ми сподіваємося, що ця майбутня конференція [чотирьох держав] може започаткувати відносини з Радянським Союзом, які зрештою призведуть до вільного змішування народів Сходу і Заходу...» [2, с. 493-496]. І він продовжував заявляти, що «мирна сила атомної енергії - це не мрія майбутнього»; її переваги вже були під рукою.

Центральним елементом пропозиції Ейзенхауера було створення міжнародного агентства з атомної енергії, «до якого уряди, головним чином залучені уряди робили б спільні внески» зі своїх запасів розщеплюваних матеріалів і природного урану. США прагнули б більшого, ніж просто скорочення або ліквідації атомних матеріалів у військових цілях. «Недостатньо забрати цю зброю з рук солдатів. Її необхідно передати в руки тих, хто знатиме [...] як пристосувати її до мистецтва миру». Запропоноване агентство відповідатиме за конфіскацію, зберігання і захист цього банку розщеплюваних та інших матеріалів. Воно розробляло б методи, за допомогою яких ядерні матеріали «могли б бути виділені для служіння мирним цілям людства». Ейзенхауер чітко дав зрозуміти, що він хоче, щоб нове агентство уникло долі амбітного Плану Баруха 1946 року, який опинився на міліні холодної війни. Його пропозиція, за його словами, «мала ту велику перевагу, що її можна було реалізувати без роздратування і взаємних підозр, які супроводжують будь-яку спробу створити цілком прийнятну систему всесвітньої інспекції і контролю». Проте його метою було ядерне роззброєння, щоб прогнати страх, що «...два атомні колоса...будуть приречені зловтішно дивитися один на одного нескінченно довго через тремтячий світ...». Він підкреслював, що ядерне роззброєння, до якого

призведе його план, буде дуже поступовим; у свої похмурі моменти він думав, що США, можливо, доведеться зберігати свою військову міць протягом сорока років [3, с. 13-15].

У грудні 1954 року Велика Британія представила Державному департаменту США перший текст проекту статуту нового агентства. США невдовзі відреагували власним доопрацьованим проектом [4, с. 28]. На початку 1955 року США разом з Великою Британією, Францією, Канадою, Австралією, Південною Африкою, Бельгією, а згодом і Португалією, розпочали переговори у Вашингтоні на основі американсько-британського проекту. Останні п'ять членів Переговорної групи із восьми держав були залучені до переговорів як виробники урану, що свідчило про політичну важливість, яку цей елемент все ще мав в очах американців. Мета групи полягала в тому, щоб досягти згоди щодо тексту статуту, створити агентство і лише після цього запросити інші держави приєднатися до нього.

Структура, яку передбачала для МАГАТЕ група з восьми країн, і деякі інші положення проекту, що з'явилися в результаті його обговорення, були досить близькими до положень остаточного тексту Статуту МАГАТЕ (1957 року). На відміну від більшості міжурядових органів, створених після війни, МАГАТЕ функціонувало б у деяких аспектах як торгова організація, купуючи і перепродуючи атомні станції та паливо - у певному сенсі міжнародна реінкарнація Комісії з атомної енергії США (United States Atomic Energy Commission, USAEC). Єдиним юридичним зобов'язанням, яке держава брала б на себе, вступаючи до МАГАТЕ, була б сплата своєї частки витрат на діяльність МАГАТЕ [2, с. 30-31].

З того часу ядерне право розвивалося навколо широких концепцій безпеки, захищеності та гарантій, і можна сказати, що в останні роки спостерігається більш цілеспрямована увага до інтеграції цих концепцій одна з одною.

Енергетична політика ЄС зосереджена на створенні конкурентоспроможного внутрішнього енергетичного ринку, що пропонує якість за низькими цінами, розвиток відновлюваних джерел енергії, зменшення залежності від імпортованого палива, а також спрямований на досягнення більшого при меншому споживанні енергії. Стратегічне управління джерелами енергії в ЄС було центральною частиною створення внутрішнього ринку ЄС у повному обсязі. Доступ до надійних, доступних за ціною і різноманітних видів енергії є життєво важливим для конкурентоспроможності європейської енергетичної галузі. Перші кроки до створення орієнтованого на ЄС управління енергетикою та промисловою сировиною, а саме вугіллям і сталлю, були зроблені у 1950-х роках. Ці два основні матеріали, які були в основі оборонної промисловості необхідно було поставити під спільний контроль у пошуках тривалого миру в Європі.

У 1951 року Європейське об'єднання вугілля і сталі було створено згідно з Паризьким договором (Договір ЄОВС) шістьма країнами-засновницями. Метою Договору про заснування ЄСВС було забезпечення раціонального рівня виробництва та підвищення рівня продуктивності, а

також збереження зайнятості та миру. За цим договором послідував Римський договір (1957), який заснував Європейське економічне співтовариство (нині Європейське співтовариство), якому було надано юрисдикцію над широким спектром політичних функцій. У той же час був укладений третій договір, який утворив Європейське співтовариство з атомної енергії (Євратом) для співробітництва між державами-членами в галузі ядерної енергетики. Цей третій договір не зазнав змін жодних суттєвих змін з моменту його укладення [5, с. 2].

Протягом кількох місяців перед тим, як було досягнуто остаточної згоди щодо тексту договору про Євратом, тривали суперечки та дискусії. Розбіжності точилися навколо статті 77 щодо балансу, який мав бути досягнутий, коли йшлося про визначення єдиної юрисдикції, яка матиме контроль над матеріалами, що розщеплюються, на території Євратому.

Проблематичний початок призвів до того, що в майбутньому в Європі так і не було створено справжнього Союзу з атомної енергії. Натомість Євратом протягом останніх десятиліть слугував основою для гігантських і постійних переваг ядерних досліджень порівняно з іншими енергетичними дослідженнями. Крім того, ніколи не існувало єдиного руху за просування європейської ядерної політики. Договір про Євратом залишається договором з обмеженою відповідальністю. Здається, нещодавно було зроблено спробу надати Євратому аспект виключного верховенства над договорами Європейського Союзу, принаймні, коли це стосується внутрішнього енергетичного ринку і дотримання правил закупівель і конкуренції. За нинішньої Комісії та її попередника Євратом було переосмислено як спосіб підкреслити спільний європейський інтерес до підтримки створення нових атомних електростанцій за державні кошти та під державні гарантії. Національні симпатії чи антипатії щодо потужного співтовариства Євратом переважають і до сьогодні.

Таким чином, використання розщеплюваних матеріалів і радіоактивних джерел або експлуатація ядерних установок вимагає певної форми дозволу або ліцензії від відповідального національного органу. Вимога дозволу на доступ до радіоактивних матеріалів і установок становить «принцип дозволу» в ядерному праві [6, с. 7]. Нинішня система складається зі складної мережі законів і нормативів, що ґрунтуються на основних принципах безпеки, захисту і гарантій, при цьому основними напрямками є радіологічний захист, поводження з відходами і виведення з експлуатації, транспорт, готовність і реагування на аварійні ситуації, захист навколишнього середовища, відповідальність і компенсація, та міжнародна торгівля.

Неспроможність держав-членів ЄС виробити спільний європейський підхід замість індивідуальних національних мандатів можна також побачити в труднощах, з якими стикається Європейська комісія, коли вона пропонує законодавство в рамках Договору про Євратом, особливо щодо ядерної безпеки. Країни, які планують поступово відмовитися від ядерної енергетики, такі як Німеччина, не бажають передавати надто багато контролю

Співтовариству, оскільки побоюються послаблення своїх стандартів безпеки в результаті європейського компромісу, і тому залишаються непохитними в тому, що ключовим органом влади у сфері ядерної енергетики є держава, а не Співтовариство. З іншого боку, держави-члени, схоже, не бажають втручатися, коли йдеться про інші, відмінні від їхніх, стандарти безпеки. Разом ця ситуація створює дуже нерішучий європейський підхід до вторинного законодавства на основі Євратому [7, с.189].

Основним актом європейського права щодо найважливішого питання атомної енергетики - питання забезпечення безпеки є Директива 2009/71/Євратом від 25 червня 2009 р. Ця директива стала актом, за допомогою якого реалізувалась ініціатива Єврокомісії, спрямована на встановлення загальноєвропейських стандартів у сфері ядерної безпеки, а також загального контролю над підприємствами атомної промисловості, з метою захисту як працівників цих підприємств, так і населення. Таким чином, за допомогою цієї директиви Європейський Союз встановив загальні рамки і принципи безпеки у сфері атомної енергетики і зобов'язав держав-членів гарантувати високий рівень безпеки в цій сфері [8, с.18-22].

Відповідно до цього акту, держави-члени зобов'язуються створити в рамках свого правопорядку організаційні, інституційні та правові гарантії безпеки у сфері атомної енергетики (ст. 4):

- створити зведення правил, що стосуються ядерної безпеки;
- систему надання дозволів на експлуатацію підприємств атомної енергетики;
- систему заборон на провадження діяльності у сфері атомної енергетики;
- систему контролю за безпекою у сфері атомної енергетики.

Положення директиви зобов'язують держав-членів створити орган державної влади, компетентний здійснювати контроль за безпекою на підприємствах атомної промисловості (ст. 5). Держави-члени зобов'язуються гарантувати незалежність цього органу по відношенню до будь-якої організації та підприємства, що має відношення до атомної енергетики, з метою обмежити можливість будь-якого впливу на нього з боку зацікавлених підприємств. Держави-члени зобов'язані надати органу державної влади, що здійснює контроль за безпекою на підприємствах атомної промисловості, відповідні та необхідні владні повноваження, а також фінансові та кадрові ресурси. Владні повноваження мають дозволити цьому органу зобов'язати підприємства, які здійснюють діяльність у сфері атомної енергетики, реалізовувати конкретні дії, спрямовані на вдосконалення безпеки на них і, в разі необхідності, вживати в примусовому порядку необхідних заходів щодо забезпечення безпеки.

Директива також звертається до такого поняття, як особа, яка володіє дозволом на здійснення діяльності у сфері атомної промисловості та енергетики (ст. 6). Відповідно до цього поняття особі, яка володіє таким дозволом, ставиться в обов'язок вживати на підзвітному їй підприємстві усіх необхідних заходів безпеки і вдосконалювати їх на об'єктах, що йому

належать. Щодо підприємств, які мають дозволи на здійснення діяльності у сфері атомної промисловості та енергетики, держави-члени, на території яких знаходяться ці підприємства, також зобов'язуються перевіряти персонал цих підприємств та їх інфраструктуру на відповідність вимогам безпеки (ст. 7) [9, с.99].

Окремим положенням Директива закріплює і вимогу про інформування населення про безпеку в атомній промисловості та атомній енергетиці (ст. 8). Як суб'єктів, на яких безпосередньо спрямована інформація про безпеку цих об'єктів, Директива визначає не тільки населення тієї чи іншої держави-члена і працівників конкретного підприємства атомної промисловості, а й органи влади тієї чи іншої держави. Інформування цих категорій суб'єктів здійснюється вже згаданим органом державної влади, що здійснює контроль за безпекою на підприємствах атомної промисловості. Інформування населення та працівників галузі атомної промисловості та енергетики здійснюється в рамках закону і не має здійснюватися всупереч засекреченості окремої інформації про об'єкти атомної промисловості, а також промислової таємниці [8].

Цей акт вимагає від держав-членів інформування Єврокомісії про дотримання положень цієї Директиви за допомогою доповіді про безпеку на об'єктах ядерної промисловості, яку вони зобов'язані подавати кожні три роки.

Чинні базові стандарти безпеки також викладені в Директиві про базові стандарти безпеки (2013/59/Євратом). Ця директива встановлює єдині базові стандарти безпеки для захисту здоров'я працівників та населення. Вона встановлює точні параметри і залишає незначну свободу дій. Директива застосовується за нормальних умов, але вона також стосується планових та аварійних ситуацій. Вимоги до аварійної готовності та реагування були посилені з урахуванням уроків, винесених з аварії на Фукусімі. Директива спростила законодавство ЄС, замінивши п'ять директив, і запровадила обов'язкові вимоги щодо захисту від радону в приміщеннях, використання будівельних матеріалів та оцінки впливу на навколишнє середовище скидів радіоактивних стоків з ядерних установок [10]. Крім того, Директива Ради (2013/51/Євратом) зосереджується на моніторингу радіоактивних речовин у воді, призначеній для споживання людиною.

Директива 2013/59/Євратом передбачає:

- регулювання всіх джерел випромінювання, що піддаються (amenable to) регулюючому впливу;
- розширення сфери регулювання та деталізація вимог до захисту в усіх ситуаціях опромінення;
- гармонізацію числових критеріїв безпеки з новітніми міжнародними стандартами [11, с.155].

Директива 2014/87/Євратом, що вносить поправки, опублікована в серпні 2014 року, враховує результати перегляду нормативно-правової бази ЄС з ядерної безпеки у світлі аварії на АЕС Фукусіма-Даїчі у 2011 році та результати стрес-тестів ЄС [12]. Вона ґрунтується на різних джерелах, таких

як Європейська група регуляторів ядерної безпеки (ENSREG), Західноєвропейська асоціація ядерних регуляторів (WENRA) або Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ). Держави-члени повинні будуть імплементувати положення директиви в національне законодавство протягом трьох років. Вона посилює положення Директиви 2009/71/Євратом:

- посилення повноважень та незалежності національних регулюючих органів, які здійснюють нагляд за діяльністю ядерних операторів;
- запровадження загальноєвропейської цілі безпеки високого рівня для запобігання аваріям та уникнення радіоактивних викидів за межами ядерної установки;
- створення європейської системи експертних оцінок з конкретних питань безпеки (через ENSREG та WENRA);
- підвищення прозорості з питань ядерної безпеки (зобов'язання щодо інформування, співпраці та залучення громадськості);
- забезпечення регулярної переоцінки безпеки ядерних установок;
- підвищення узгодженості національних заходів щодо готовності до надзвичайних ситуацій та реагування на них на місцях;
- підкреслення важливості людського фактору шляхом просування ефективної культури ядерної безпеки за допомогою систем управління, освіти, навчання та підготовки кадрів, а також заходів, що проводяться оператором [13, с.528].

Для діючих станцій ця мета повинна призвести до впровадження «розумно здійснених» підвищень безпеки. Для майбутніх станцій передбачається значне підвищення безпеки, що базується на сучасному рівні розвитку науки і техніки

У 2018 році Комісія запропонувала Регламент Ради про створення Європейського інструменту міжнародного співробітництва з ядерної безпеки (Регламент Ради (Євратом) 2021/948), який замінив попередній Інструмент співробітництва з ядерної безпеки та доповнив Інструмент сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва на основі Договору про Євратом (СОМ(2018)0462) [14]. 14 червня 2021 року набув чинності новий Європейський інструмент міжнародного співробітництва з ядерної безпеки з фінансовим пакетом у 300 мільйонів євро на 2021-2027 роки.

Система попереднього дозволу на перевезення радіоактивних відходів була запроваджена в ЄС у 1992 році і суттєво змінена Директивою Ради 2006/117/Євратом від 20 листопада 2006 року про нагляд і контроль за перевезеннями радіоактивних відходів та відпрацьованого палива, яка має на меті гарантувати належний рівень захисту населення від таких перевезень. Вона встановлює і перераховує низку суворих критеріїв, визначень і процедур, які необхідно застосовувати при перевезенні радіоактивних відходів і відпрацьованого палива як в межах, так і за межами ЄС. Згідно зі статтею 20, держави-члени повинні кожні три роки звітувати перед Комісією про виконання директиви [15]. Правила контролю за перевезеннями радіоактивних джерел між країнами ЄС були встановлені в Регламенті Ради (Євратом) 1493/93.

Головним чином, Директива 2006/117/Євратом визначає процедуру погодження перевезення радіоактивних відходів та відпрацьованого ядерного палива з компетентними органами на міжнародному рівні.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2015 року було затверджено план імплементації Директиви Ради 2006/117/Євратом Державною інспекцією ядерного регулювання. Основною метою було приведення законодавства України у відповідність до положень Директиви 2006/117/Євратом щодо процедур координації з компетентними органами держав-членів стосовно транскордонних перевезень радіоактивних відходів та відпрацьованого ядерного палива [16, с.242].

Наразі, відповідно до статті 59 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку», перед здійсненням міжнародних та транзитних перевезень радіоактивних матеріалів територією України орган державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки координує такі перевезення з компетентними органами всіх країн, через територію яких будуть перевозитися матеріали [17]. Порядок видачі дозволів на перевезення радіоактивних матеріалів, включаючи погодження відповідних документів, видачу дозволів та підтвердження видачі дозволу, встановлено Постановою Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2004 року «Про затвердження Положення про порядок здійснення перевезення радіоактивних матеріалів територією України» [18] та Постановою Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2007 року «Деякі питання перевезення радіоактивних матеріалів» [19]. Однак законодавство України не передбачає процедури узгодження перевезень радіоактивних відходів та відпрацьованого ядерного палива з компетентними органами країн, що беруть участь у перевезенні, як це передбачено Директивою 2006/117/Євратом.

Зняття з експлуатації ядерної установки є завершальною фазою її життєвого циклу. Вона включає в себе діяльність, починаючи від закриття і вивезення ядерного матеріалу до відновлення майданчика і повної ліквідації радіологічної небезпеки, і в кінцевому підсумку є відповідальністю держав-членів ЄС. Під час вступу до ЄС Болгарія, Литва та Словаччина погодилися закрити свої ядерні реактори першого покоління радянської конструкції. У червні 2018 року Комісія ухвалила дві пропозиції щодо регламенту Ради (СОМ/2018/0466 та СОМ/2018/0467), які передбачають створення спеціальних фінансових програм для виведення з експлуатації ядерних установок та поводження з радіоактивними відходами, що стосуються атомних електростанцій у Болгарії (Козлодуй), Словаччині (Богуніце) та Литві (Ігналіна), включаючи ядерні дослідницькі установки на чотирьох майданчиках Об'єднаного дослідницького центру Комісії [20].

Отже, на відміну від інших сфер енергетики, атомна енергетика отримала в європейському праві окреме юридичне підґрунтя й окрему інституційну організацію - Європейське співтовариство з атомної енергії (Євратом). Саме небезпека атомної енергетики пояснює той факт, що більша частина правового регулювання цієї сфери енергетики стосується саме питань забезпечення безпеки.

Висновки. Правове підґрунтя для імплементації Директив ЄС, що стосуються захисту безпеки людини та навколишнього середовища від негативного впливу іонізуючого випромінювання в Україні закладено в національному законодавстві. Однак, для забезпечення ефективної імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у внутрішній правопорядок України необхідно внести докорінні зміни та доповнення до законодавства у сфері використання ядерної енергії та радіаційної безпеки. Імплементація законодавства ЄС у сфері ядерної та радіаційної безпеки дозволить виявити основні недоліки поточного стану справ і, водночас, механізми вдосконалення національного законодавства України з метою запобігання повторення Чорнобильської катастрофи в майбутньому.

Після Чорнобильської катастрофи в Україні та аварії на АЕС Фукусіма особлива увага у світі приділяється законодавству у сфері ядерної енергетики та радіаційної безпеки. Новий етап удосконалення українського законодавства у сфері ядерної та радіаційної безпеки розпочався з підписанням у 2014 році Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Крім того, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 року «Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» було передбачено розроблення та прийняття нових нормативно-правових актів у сфері енергетики (у тому числі ядерної) з метою імплементації Директив 1) Директиви Ради 2014/87/Євратом від 8 липня 2014 року про внесення змін до Директиви 2009/71/Євратом, що встановлює рамки Співтовариства для ядерної безпеки ядерних установок, 2) Директиви Ради 2006/117/Євратом від 20 листопада 2006 року про нагляд та контроль за перевезенням радіоактивних відходів та відпрацьованого палива, 3) Директиви Ради 2013/59/Євратом від 5 грудня 2013 року про встановлення основних стандартів безпеки для захисту від небезпек, що виникають внаслідок впливу іонізуючого випромінювання. Імплементація законодавства ЄС у сфері ядерної та радіаційної безпеки дозволить виявити основні недоліки поточного стану справ і, водночас, механізми вдосконалення національного законодавства України з метою запобігання будь-яких загроз і небезпек у атомній енергетиці.

Список використаних джерел:

1. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_098#Text
2. Fischer David. History of the International Atomic Energy Agency : the first forty years – Vienna : The Agency, 1997. P. 564.
3. SOKOLSKI H. Eisenhower's original Atoms for Peace plan: The arms control connection, presented on 6 July 1983 at a seminar sponsored by the Woodrow Wilson Center's International Security Studies Program, Washington, DC, and published by the Center as Occasional Paper №. 52, p. 18.

4. Szasz P.C. The Law and Practices of the International Atomic Energy Agency. Vienna. 1970. P. 1188.
5. Raphael Heffron. Identifying how Legislation and Regulation Impact Upon the Conditions for New Nuclear Build in the European Union. Proceedings of the International Conference Nuclear Energy for New Europe, Bled, Slovenia, Sept. 14-17, 2009. P. 1-9. URL: <https://arhiv.djs.si/proc/bled2009/htm/pdf/1301.pdf>
6. Handbook on nuclear law. C. Stoiber ... [et al.]. – Vienna: International Atomic Energy Agency. 2003. P. 168.
7. Reinhard Haas, Lutz Mez, Amela Ajanovic. The Technological and Economic Future of Nuclear Power. Vienna. 2019. P. 385.
8. Directive 2009/71/Euratom du Conseil du 25 juin 2009 établissant un cadre communautaire pour la sûreté nucléaire des installations nucléaires. Official Journal of the European Union, L 172 du 2.7.2009, p. 18–22.
9. Kurbanov R., Baburin S. Legal regulation nuclear energy in the EU. International Law and International Organizations. 2012. P. 98-115.
10. Директива Ради 2013/59/Євратом від 5 грудня 2013 року про встановлені основних норм безпеки для захисту від загроз, зумовлених впливом іонізуючого випромінювання, і скасування директив 89/618/Євратом, 90/641/Євратом, 96/29/Євратом, 97/43/Євратом і 2003/122/Євратом. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_006-13#Text
11. Григор'єва Л. І., Томілін Ю. А., Алексєєва А. О. Гармонізація з міжнародними стандартами радіаційної безпеки національного нормативно-технічного забезпечення оцінки якості зрошувальних вод. Наукові праці : наук. журн. Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. Випуск 277. Том 289. 2017. С. 153-157.
12. Council Directive 2014/87/Euratom of 8 July 2014 amending Directive 2009/71/Euratom establishing a Community framework for the nuclear safety of nuclear installations. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2014.219.01.0042.01.ENG
13. J. P. Van Dorsselaere, J. Mustoe, S. Power, M. Adorni, A. Schaffrath and A. Nieminen. ETSON views on R&D priorities for implementation of the 2014 Euratom Directive on safety of nuclear installations. 2016. P.527-534. URL: file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80/Downloads/10.3139_124.110734.pdf
14. Council Regulation (Euratom) 2021/948 of 27 May 2021. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/948/oj>
15. Директива Ради 2006/117/ЄВРАТОМ від 20 листопада 2006 року про нагляд та контроль за перевезеннями радіоактивних відходів та відпрацьованого палива. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-06#Text
16. Olha Sushyk. Acquis communautaire in the field of nuclear and radiation safety and ukrainian legislation: prospects and challenges of harmonization.

- P.235-247. URL:
file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80/Downloads/pdf-01.3001.0010.5833.pdf
17. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку: Закон України від 08.02.1995 № 39/95-ВР. Дата звернення: 10.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39/95-%D0%B2%D1%80>
18. Про затвердження Положення про порядок здійснення перевезення радіоактивних матеріалів територією України: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.10.2004 № 1373. Дата звернення: 10.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1373-2004-%D0%BF#Text>
19. Деякі питання перевезення радіоактивних матеріалів: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.10.2007 № 1196. Дата звернення: 10.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1196-2007-%D0%BF#Text>
20. Nuclear energy. Fact Sheets on the European Union. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/62/nuclear-energy>

Коваль Роман,

НУБіП України (м. Київ)

АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВЧО – НОРМАТИВНОЇ БАЗИ У СФЕРІ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ УКРАЇНИ ДО СТАНДАРТІВ ЄС

Актуальність обраної тематики. Енергетична стабільність, що вибудовувалась з кінця ХХ століття, також була підірвана та, як наслідок, постало питання про капітальні зміни в енергобалансі держав, шляхів постачання енергоресурсів, пришвидшення темпів розвитку альтернативної енергетики та максимізації корисного використання поточних енергоресурсів. Саме останній з перелічених напрямів посідає чільне місце з-поміж інших, оскільки передовими державами світу визначено методичне досягнення енергоефективної економіки як ключова стратегічна мета, в підтвердження чому постає факт інституціоналізації такої сфери державної політики, зокрема і в Україні.

Ключові слова. енергоефективність, законодавча база, євроінтеграція, директива, стандарт, правове регулювання, екологічний дизайн, енергоефективність будівель.

Аналіз досліджень та публікацій. Теоретичним напрацюванням доктрини права, що врегульовує суспільні відносини щодо енергоефективності, та висвітленням актуальних практичних проблем протягом тривалого часу займалися такі вітчизняні вчені, як Гріненко О.О., Кравчук О.О., Зеркалов Д.В., Курбатова Т.О., Чичкало-Кондрацька І.Б. та інші.

Виклад основного матеріалу. Попри стрімке формування державної політики в сфері енергоефективності протягом останніх років, особливої уваги від науковців-юристів цей напрям не отримує, що й актуалізує доктринальні починання саме в контексті розгортання правового регулювання та апроксимації національного законодавства до законодавства ЄС в рамках євроінтеграційних процесів.

До важливих питань варто віднести також встановлення системи законодавства ЄС щодо енергоефективності, виявлення інституційних зв'язків та повноважень до формування та реалізації союзоної політики щодо енергоефективності та особливості, що виникають в ході трансформації національного законодавства України, що має на меті повне перейняття нормативів європейських стандартів, регламентів та директив.

Із 2006 р. в ЄС реалізуються нова Європейська енергетична політика (Energy Policy for Europe), а також Стратегічний план з енергетичних технологій (Strategic Energy Technology Plan) [1, с. 195]. У цей період Єврокомісією прийнято План дій з енергозбереження, яким визначено жорсткі стандарти з енергоефективності для 14 груп товарів, з наступним його розширенням до 20 позицій.

З 5 червня 2014 р. для країн ЄС зазначена Директива була замінена Директивою 2012/27/ЄС про енергоефективність від 25 жовтня 2012 р. [2]. У жовтні 2015 р. було прийняте рішення щодо імплементації Директиви 2012/27/ЄС стосовно енергетичної ефективності в рамках Енергетичного Співтовариства, в тому числі для України.

Директива 2012/27/ЄС не містить визначення ЕСКО, замінюючи його поняттям “постачальник енергетичних послуг” і визначаючи його як “...фізичну або юридичну особу, яка надає енергетичні послуги або інші заходи з покращення енергоефективності на об’єкті чи в приміщенні кінцевого споживача”. Отже, як видно з наведеного, у розробників європейського законодавства є розуміння необхідності розширення суті та змісту категорій ринку енергетичних послуг.

Директива визначає так звані «гарантії походження». Це система сертифікатів, яка доводить, що електроенергія виробляється з джерела відновлюваної енергії, а також тип технології, що використовується для створення енергії. Ці гарантії можуть переуступатись на комерційній основі між державами-членами ЄС, включаючи Швейцарію та Норвегію.

Використання гарантій походження дозволить посилити регіональне європейське співробітництво, надаючи гарантію того, що вироблена електроенергія походить із відновлюваного джерела енергії. Це підвищує прозорість серед таких угод для споживачів, дозволяючи державам-членам відслідковувати інформацію про виробника та джерело енергії.

Нова Директива спрямована на подолання бар'єрів та недоліків ринкових механізмів, що перешкоджають ефективності постачання та використання енергії. Директива передбачає зобов'язання кожної держави-члена встановити орієнтовну національну мету енергоефективності до 2020 року, але в тій формі, якій вони віддають перевагу (наприклад, первинна чи кінцева економія, інтенсивність, споживання) [3].

Згідно з вимогами ст. 18 Директиви 2012/27/ЄС держави-члени заохочують ринок енергетичних послуг та доступ малих і середніх підприємств до цього ринку шляхом: 1) поширення чіткої та доступної інформації про наявні договори на надання енергетичних послуг та умови, які повинні включатися в такі договори; інформації про фінансові інструменти, стимули, субсидії та кредити на підтримку сервісних проектів з енергоефективності; 2) стимулювання розробки знаків якості, зокрема професійними об'єднаннями; 3) оприлюднення і регулярного оновлення переліку наявних операторів енергетичних послуг, які атестовані та сертифіковані; 4) підтримання державного сектора у прийнятті пропозицій енергетичних послуг.

Питання енергоефективності, зокрема стосовно житлового фонду, так чи інакше поставало протягом всієї історії незалежного державотворення та покращення національного законодавства, маючи на меті наближення до найкращих існуючих стандартів та світових практик. Характеризуючи етапи розвитку вітчизняної нормативно-правової бази у сфері енергоефективності можна визначити наступні:

1) 1994-2007 рр. – введені в дію нові покоління державних будівельних норм з енергоефективності будівель (ДБН В.2.6-31) та вироблене загальна

категоріальна база для подальшого розгортання державної політики та розширення правового регулювання;

2) 2008-2014 рр. – створені системи норм та стандартів з регламентації вимог та методів контролювання показників енергоефективності з початковою гармонізацією національного законодавства із законодавством ЄС;

3) 2015-до сьогодні – перехід до параметричних підходів ЄС, встановлення стратегічного курсу на апроксимацію директив та регламентів ЄС, усестороннє вдосконалення законодавства шляхом прийняття рамкового (Про енергоефективність) та секторальних законодавчих актів [4, с. 118].

Протягом останніх років Україна взяла на себе ряд міжнародних зобов'язань щодо впровадження реформ енергоефективності підписавши Угоду про Асоціацію з ЄС, ставши членом Енергетичного Співтовариства та приєднавшись до концепції та цілей сталого розвитку ООН. Основою для створення системи енергоефективності є транспонування Директив ЄС, зокрема, Директиви 2012/27/ЄС та Директиви 2010/31/ЄС.

В останні роки пріоритетним сектором для енергоефективності в Україні були житлові будинки, що обумовлено одним із найбільших економічних потенціалів (потенціал скорочення споживання енергії житловими будинками може складати близько 9 млн тне та 3 млрд євро щорічно) та соціальною необхідністю через підвищення тарифів на комунальні послуги [5]. За лідерством Мінрегіону та завдяки активній підтримці донорів та міжнародних партнерів України в цьому секторі активно створюються передумови та механізми впровадження енергоефективності – прийняте необхідне первинне законодавство, ведеться розробка підзаконних актів, створений механізм державної фінансової підтримки «Теплі кредити», створюється Фонд енергоефективності.

Нижче приведена законодавча база реформи енергоефективності у житловому секторі. Для досягнення максимального ефекту від реформи, за кожним напрямком системи енергоефективності (будівлі, транспорт,

промисловість та постачання енергії) повинні створюватися передумови для ефективних відносин в галузі, здійснюватися розробка та прийняття законодавства, створюватися інструменти та механізми підтримки [6].

Рис. 1 - Законодавча база реформи енергоефективності у житловому секторі

Очікується, що швидких результатів можна досягти за рахунок експансії досвіду та напрацювань від впровадження енергоефективності у житлових будинках на суміжний сегмент бюджетних будинків. Реформа енергоефективності у всіх інших сегментах (промисловість, транспорт, постачання енергії) знаходиться на початковому етапі і потребує політичного лідерства, комплексної та скоординованої роботи Уряду, донорів та міжнародних партнерів України. Результатом реформи має стати ефективна система регуляцій, інституцій та інструментів впровадження енергоефективності [7, с. 32].

Масштабне впровадження енергоефективності вимагає не тільки наявності технологічної, організаційної та фінансової складових для реалізації проектів, але й збалансованої та прозорої системи відносин між ключовими суб'єктами енергетичного ринку. Отже критично важливими є

забезпечення комерційного обліку, достатнього рівня платіжної дисципліни, наявності сучасних систем енергоменеджменту, професійного ринку енергоаудиторів та комунікаційних кампаній з популяризації енергоефективності. До того ж, реформа енергоефективності має узгоджуватись з іншими пов'язаними реформами [8,9].

Отже, реформи у сфері енергоефективності та енергозбереження загалом, і Фонд енергоефективності, як їх складова, зокрема, відіграватимуть важливу роль у стабілізації вітчизняної економіки після поточної епідеміологічної економічної кризи, оскільки сфера енергоефективності та енергозбереження постає новим ринком для України, на якому активно створюється новий бізнес та нові робочі місця.

Окрема стаття 18 Директиви 2012/27/ЄС вимагає створення сприятливих умов для розвитку ринку послуг енергосервісу. ЕСКО механізм визначений одним із основних завдань енергоефективності у бюджетній сфері та галузі житлово комунального господарства у прийнятій Енергетичній стратегії України на період до 2050 року [10].

Відповідно до стратегії, до 2035 року має відбутися оптимізація та інноваційний розвиток енергетичної інфраструктури. Ключовими завданнями на ці 5 років мають стати: створення механізмів для залучення інвестицій у енергетичну галузь для модернізації генеруючих потужностей; залучення інвестицій у відновлювану енергетику; розвиток розподіленої генерації; впровадження Smart Grids; розвиток інфраструктури для електромобілів тощо.

У період до 2050 року має відбутися забезпечення сталого розвитку. У секторі генерації на цьому етапі передбачається залучення інвестицій для заміни генеруючих потужностей, що мають бути виведені до того часу. Для підвищення енергоефективності при споживанні передбачається запровадження стандартів будівництва "пасивний дім" (з майже нульовим споживанням енергії на обігрів), а також досягнення цільових показників скорочення викидів згідно з Національним планом скорочення викидів від

великих спалювальних установок та запровадження в Україні системи торгівлі квотами на викиди парникових газів.

Висновки. Існування ефективної енергосистеми – прямий результат провадження систематичної державної політики постійного вдосконалення законодавчого регулювання. На прикладі ЄС встановлено, що різносторонній підхід до розповсюдження практик з підвищення енергоефективності як для побутових споживачів енергоресурсів, так і для виробників та операторів ринку, дозволяє сформувати довгострокову систему координат, в якій цілком можливе задоволення стратегічних цілей.

Окрім того, значну увагу приділено безпосереднім актам ЄС, що врегульовують забезпечення енергоефективності у всіх ключових сферах суспільного життя. Підсумовуючи можна відзначити чітку регламентацію основних напрямків енергозбереження на прикладі когенерації, розвитку альтернативних джерел енергії та вдосконалення енергоефективних стандартів в будівництві.

Отже, законодавство ЄС щодо енергоефективності є важливим галузевим напрямком, що реалізує як короткострокові, так і стратегічні цілі завдяки широкому правовому регулюванню, поєднанню імперативних норм і м'якого права та залученості широких кіл професійної та громадянської спільноти до вироблення спільної політики та бачення, і саме перейняття такого досвіду ведення всесторонньої політики є ключовою ціллю України на шляху до досягнення повної відповідності національного законодавства в галузі енергетики до нормативних актів ЄС.

Список використаних джерел:

1. Kitzing L., Mitchell C., Morthorst P.-E. Renewable energy policies in Europe : converging or diverging? Energy Policy. 2012. Vol. 51. P. 192–201. DOI : 10.1016/j.enpol.2012.08.064.

2. Directive 2012/27/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on energy efficiency, amending Directives 2009/125/EC and

2010/30/EU and repealing Directives 2004/8/EC and 2006/32/EC [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex%3A32012L0027>

3. Садигов С. А. До питання про сутність та значення принципу солідарності для співпраці держав-членів ЄС в енергетичному секторі. *Молодий вчений*. №6 . 2022. С. 18-23.

4. Білоцький С. Д. Правове забезпечення зв'язку енергетичної безпеки та альтернативної енергетики в рамках права ЄС. *Європейське право*. № 2–4. 2012. С. 115–122.

5. Матеріальне право Європейського союзу: підручник. В. І. Муравйов (голова авт. кол.), С. Д. Білоцький, О. О. Грінченко, М. О. Медведєва та ін. Київ : Ін Юре, 2016. 400 с.

6. Zalashchuk, L.V. (2018). Energy management as a basis for ensuring energy efficiency of the company's production activities. *Infrastruktura rynku*. Edition. 17. p. 138-144.

7. Енергетична галузь України: підсумки 2016 року: К. Маркевич, А. Чернова, Г. Пашкова, Т. Овсяник. Центр Разумкова. Київ: *Видавництво «Заповіт»*, 2017. 164 с.

8. Шинкарук Н.В., Шульга Є.В. Нормативно-правові засади забезпечення енергетичної безпеки Європейського Союзу. *Нове українське право*. №3. 2022. С. 123-127.

9. Петров Р. А. Особливості транспозиції "acquis" ЄС у правову систему України в процесі імплементації Угоди між Україною та ЄС про асоціацію та Угоди про енергетичне співтовариство. *Lex portus*. 2017. № 1. С. 22-38.

10. Розпорядження Кабінету Міністрів України №373-р «Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2050 року» від 21.04.2023.

11. Климчук О.В. Світовий досвід державного та регіонального управління процесами енергозбереження. *Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва, торгівлі та біржової діяльності*: матеріали III-ої

Міжнародної науково-практичної конференції, Запоріжжя, 11-12 травня 2022 року. С. 18-20.